

Landbruks- og matdepartementet

postmottak@lmd.dep.no

Oslo, 4. mai 2015

Høringssvar fra Norges Pelsdyrslag om Pelsdyrutvalgets rapport: NOU 2014:15 Norsk Pelsdyrhold – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling?

Styret i Norges Pelsdyrslag har behandlet Landbruk- og matdepartementets høring om NOU 2014:15 Norsk pelsdyrhold – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling.

1 Innledning

Norges Pelsdyrslag finner at Pelsdyrutvalget har presentert en grundig og solid gjennomgang av pelsdyrnæringen, og at rapporten er et godt utgangspunkt for en faktabasert diskusjon. I vårt høringssvar kommenterer vi utvalgets vurderinger og anbefalinger, og trekker også inn noen ytterligere momenter vi anser som viktige for beslutningsgrunnlaget omkring spørsmålet «bærekraftig utvikling eller styrt avvikling». Vi vil også redegjøre for hvordan vi ønsker å arbeide videre i samarbeid med myndigheter for å sikre økt dyrevelferd i norsk pelsdyrnæring.

Norges Pelsdyrslag er svært tilfreds med at flertallet i Pelsdyrutvalget går inn for en bærekraftig utvikling. Vi noterer at utvalget peker på dyrevelferdsmessige utfordringer knyttet til dyreholdet, og samtidig konstaterer at dagens utfordringer i næringen er overkommelige.

Det har vært en markant positiv utvikling av dyrevelferden i norsk pelsdyrhold etter behandlingen av stortingsmeldingen om dyrehold og dyrevelferd i 2003. Ny lovgivning og nye forskrifter har gitt et løft for dyrevelferden. Dette er også positivt for norsk pelsdyrnæring i et marked som i økende grad etterspør etisk kvalitet. God dyrevelferd gir et direkte utslag på omsetningen av skinn på verdensmarkedet. Norske skinn oppnår de høyeste prisene i markedet, og Norge er et foregangsland for andre land med pelsdyrhold for utvikling av god dyrevelferd.

Norsk pelsdyrnæring er i dag en livskraftig, lønnsom og internasjonalt konkurransedyktig distriktsnæring med høy standard. Norges Pelsdyrslag ønsker å doble verdiskapingen for

norsk pelsdyrproduksjon. Hver fjerde ordfører i Norge går aktivt ut og støtter en bærekraftig utvikling av pelsdyrnæringen, både fordi de kjenner pelsdyrbøndene og forholdene på norske gårder, og fordi næringen er viktig for mange lokalsamfunn. (Se vedlagt ordføreroppsett som til nå 107 av landets ordførere og fire fylkesordførere har signert.)

Det er viktig for oss at næringens rammebetingelser blir klarlagt, og vi vil understreke vårt mål om å være en konstruktiv aktør i norsk landbruk.

Norske pelsdyrbønder er stolte av arbeidet sitt, er glad i dyrene sine og arbeider hver dag for at dyrene skal ha det godt. Bøndernes store engasjement for næringen og dens utvikling ble konkretisert på Norges Pelsdyrslags årsmøte i 2014, hvor to uttalelser nettopp har som siktemål å tydeliggjøre og sikre en fremtidsrettet utvikling. På bakgrunn av uttalelsene, arbeidet styret i Norges Pelsdyrslag frem fem løfter for næringen:

- Vi setter dyrenes velferd først
- Vi er en åpen for alle som ønsker å vite mer om pelsdyrnæringen
- Vi øker kunnskapsnivået i og om pelsdyrnæringen
- Vi løfter næringens etiske standard internasjonalt
- Vi bidrar med bærekraftige arbeidsplasser i hele Norge.

Disse løftene er grunnstammen for hvordan næringen skal arbeide i årene som kommer.

2 Pelsdyrhold – historikk og næringen i dag

Rapportens kapittel 3 gir en grundig og god beskrivelse av nærings historie og utvikling.

Bruk av pelsverk har lange tradisjoner i Norge. Noe av årsaken til dette er at pels gir god beskyttelse mot vårt kalde klima. Pelsens kvaliteter kan ikke uten videre erstattes av annet materiale. Pels gir ekstra varme og værbeskyttelse, og trekker også fuktighet bort fra ansiktet når man puster. Naturpels er et sterkere og mer beskyttende materiale enn fuskepels og andre substitutter. Dette er grunnen til at produsenter av klær til ekstreme værforhold fortsatt velger pels, og at pels i stor grad brukes av urbefolkning i områder med kaldt klima.

Pelsdyrhold som næring startet i Norge i 1914. På 1920- og 30-tallet var det sterk vekst i pelsdyrnæringen, ettersom næringsgrunnet for øvrig for mange gårdsbruk var svakt. I tiårene som fulgte befestet Norge sin markedsposisjon, og grunnlaget ble lagt for dagens konkurransedyktige næring.

Norge har gode naturgitte forutsetninger for produksjon av pels. En av de viktigste konkurransefordelene er god tilgang på fôr, og dessuten ligger landet klimamessig gunstig til med gode lysforhold. I tillegg har bønderne høy kompetanse, og arbeidet med dyrevelferd er deres høyeste prioritet.

2.1 Pelsdyrnæringen i Norge

Norsk pelsdyrnæring er en distriktsnæring. Det er 275 gårder med pelsdyrhold, og mange pelsdyrbønder kombinerer pelsdyrhold med annen landbruksvirksomhet. Rundt halvparten av gårdene driver også med annet husdyrhold.

Pelsdyrnæringen er lite arealkrevende og derfor meget velegnet for små bruk, der alternativene ofte er få. Det er stor variasjon i størrelse på norske pelsdyrgårder, men norske gårder er gjennomgående mindre i størrelse enn hva vi kjenner fra dansk, svensk og finsk pelsdyrhold. På en gjennomsnittlig pelsdyrgård er det ca. 1,5 årsverk. Dette er størrelser som passer godt for familiebruk og med innleid hjelp i arbeidsintensive sesonger.

Næringen har i løpet av de siste tiårene gjennomgått omfattende endringer, blant annet som følge av skjerpede bransjekrav. Dette sammenfaller med en økende grad av profesjonalisering i hele landbruket. Strengere krav har ført til at enkelte pelsdyrbønder har avviklet driften, samtidig som produksjonen totalt sett har økt.

En tredjedel av dagens pelsdyrbønder har drevet i mer enn 30 år, samtidig som næringen tiltrekker unge nyetablerere som ønsker å investere i næringen. Siden 2010 har det vært 50 nystartere i næringen.

Til tabellen på side 25 i pelsdyrrapporten om sammensetningen av råvarer, vil vi gjøre oppmerksom på at det er brukt foreldede priser for råvarer. Det har vært en betydelig prisoppgang senere år, og vi beregner samlet verdi av råvarer til i overkant av 100 mill. kr, ikke 50 som det fremgår av tabellen.

2.2 Markedsforhold og konkurransefaktorer

Etterspørselen etter pels varierer med blant annet klima, motetrender og kjøpekraft. Etterspørselen etter pels på verdensmarkedet er i år rekordstor. I 2013 ble det omsatt norskproduserte skinn for ca. 500 millioner kroner. I 2014 falt omsetningen til ca. 350 millioner kroner, blant annet på grunn av en mild vinter og moderat kjøpekraft fra russiske kunder.

Internasjonale og norske varemerker og designere benytter pels i sine kolleksjoner, og det er økende visning av pelskolleksjoner på de internasjonale moteukene. Også i Norge er det alminnelig å se jakker, kåper, luer eller plagg med pelsbesetning på kalde vinterdager.

3 Rammevilkår

I rapportens kapittel 4 gis en omtale av norske og internasjonale rammevilkår.

Forutsigbare nasjonale rammebetingelser er av stor betydning for videreutviklingen av en robust og lønnsom pelsdyrnæring. Pelsdyrnæringen er en eksportnæring som omsetter i et åpent verdensmarked, noe som passer godt med at regjeringen har et uttalt ønske om et mer eksportrettet landbruk. Tilnærmet alle norske pelsskinn eksporteres, og næringen skaper gode eksportinntekter til norsk landbruk, noe som bidrar økonomisk til fellesskapet.

Norsk pelsdyrnæring er et resultat av en aktiv politikk gjennom flere tiår for å bygge opp en vekstkraftig næring. Ulike regjeringer har lagt til rette for styrket konkurransekraft, og Stortinget har ved flere anledninger fremhevet pelsdyrnæringen som viktig for å opprettholde gårdsdrift og bosetting på bygdene. Det offentlige virkemiddelapparatet er utviklet i tråd med politikernes ambisjoner for pelsdyrnæringen. Bønder har investert i tillit til at rammebetingelsene forblir forutsigbare i overskuelig fremtid. Investeringer i nybygg og

anlegg er betydelige for den enkelte bonde, ikke minst har nødvendige investeringer etter de senere års forskriftsendringer vært store. Kostnadene knyttet til forskriftstilpasninger etter forskriftskravene fra 2011 er beregnet til 750 000 kroner per gård.

Den politiske satsingen har vært svært vellykket, det er etablert en bærekraftig eksportnæring basert på norske råvarer, med suksess i et konkurranseutsatt verdensmarked. Samtidig er det skapt et nærings- og bosettingsgrunnlag for bønder, og et vekstgrunnlag for tilknyttede næringer innenfor blant annet transporttjenester og fôrindustri.

3.1 Økonomiske virkemidler

Pelsdyrnæringens totale tilskudd fra staten for 2015 er anslagsvis 31,5 millioner kroner, der frakttilskudd og avløsertilskudd er de viktigste postene. Begge disse ordningene fremforhandles gjennom jordbruksavtalen. Pelsdyrprodusenter mottar ingen produksjonstilskudd, og inntekten avhenger helt og holdent av verdensmarkedets priser på skinn.

I forhold til verdiskapingen, som for 2013 er beregnet til 298 millioner kroner, er kostnadene ved virkemiddelapparatet begrenset. Verdiskapingen er i gjennomsnitt noe over 1 million kroner per gård, mens kostnaden ved virkemiddelbruken er i overkant av 100 000 kroner per gård. Dette er således en investering med god samfunnsøkonomisk avkastning. Dersom man i regnestykket tar hensyn til slakteri- og fiskeriindustriens lønnsomme biproduktleveranser blir verdiskapingen enda høyere.

3.1.1 Fraktutjevning

Frakttilskuddsordningen ble etablert i 1975 og er et distriktpolitisk virkemiddel, og som er knyttet til vedtatte politiske mål. Den kompenserer for den transportmessige ulempe det innebærer at norske gårder er relativt små og ligger spredt. Tilskuddet utbetales til fôrprodusentene, under forutsetningen av at de tilbyr lik fôrpris til alle kunder, uavhengig av transportavstand. Også for andre landbruksproduksjoner er det ulike virkemidler i jordbruksavtalen som både utjevner kostnader og differensierer inntekter geografisk. Det er et positivt trekk ved det norske samfunnet at det er mulig å bo og skape arbeidsplasser i hele landet, og at det finnes virkemidler som understøtter næringsliv i nærings svake områder.

Det er avgjørende for norsk pelsdyrnærings konkurranseevne at fôrkostnadene holdes på et nivå ikke særlig over konkurrentlandenes kostnader. Besetningene i våre nordiske konkurrentland er vesentlig større enn i Norge, og mange steder er pelsproduksjonen konsentrert i enkelte geografiske områder. Transportkostnaden for fôr blir således høyere i Norge enn i sammenlignbare konkurrentland. Den norske gårdsstrukturen er et resultat av en aktiv distrikts- og strukturpolitikk for norsk landbruk.

Frakttilskuddet bidrar også til at biprodukter fra slakteri- og fiskerinæringene får en miljøgunstig og verdifull anvendelse. Uten frakttilskuddet ville det vært vanskeligere for slakteri- og fiskeindustrien å få avsetning for biprodukter, og med redusert lønnsomhet som følge.

Pelsdyrnæringen har de senere år gjennomført en strukturendring når det gjelder anlegg for fôrproduksjon, slik at fôr nå produseres ved få anlegg. Dette har skjedd i tillit til at frakttilskuddsordningen opprettholdes.

Det er spesielt bønder med beliggenhet langt fra fôrproduksjonsanlegg som er sårbare ved en eventuell omlegging av frakttilskuddsordningen. En omlegging av tilskuddsordningen vil innebære at enkeltbønder kan rammes økonomisk svært hardt, med alvorlige familieøkonomiske konsekvenser. Spesielt vil bønder i næringssvake distriktskommuner bli rammet.

3.1.2 Avløsertilskudd

Avløsertilskudd er en velferdsordning som gjelder for alle husdyrholdere og som sikrer norske bønders rett til ferie og fritid. Ordningen ble etablert i 1976, og sikrer at bøndene benytter kompetent arbeidskraft når de tar ferie. Vi forutsetter at pelsdyrholdere skal ha velferdsordninger som andre bønder, og mener at likebehandling må være et grunnleggende prinsipp for slike velferdsordninger. Som utvalget påpeker er ordningen viktig også av dyrevelferdshensyn.

3.1.3 Andre økonomiske virkemidler

Tilskudd til avlsarbeid er et sentralt virkemiddel som er i tråd med Pelsdyrutvalgets anbefalinger i kapittel 8. Også de øvrige økonomiske virkemidler, som investeringsstøtte og videreføring av Pelsdyrnæringens Markedsutjevningfond, er viktige for næringen.

3.2 Vekstpotensial i norsk pelsdyrnæring

Til tross for stor usikkerhet knyttet til næringens framtid og rammebetingelser, er det likevel kommet til en betydelig andel nye pelsdyrprodusenter. Mange av disse er unge familier som satser på å drive pelsdyrgård, enten på heltid eller som tilleggsnæring. Som i resten av landbruket utvikler næringen seg i retning av færre, større og kostnadseffektive gårder. I motsetning til flere andre deler av landbruket har pelsdyrnæringen ingen produksjonsbegrensninger, og produksjonen er svært arealeffektiv. Vårt mål er å ta større del av veksten i den globale etterspørselen. Muligheten for å sysselsette flere i en livskraftig, lønnsom og internasjonalt konkurransedyktig distriktsnæring ligger godt til rette.

Norge er i dag en stor eksportør av råvarer til pelsdyrfôr til Danmark, Sverige og Finland. Vi har rikelig tilgang på råstoffer fra fiskeri- og slakteriindustrien. Verdiskaping på grunnlag av denne råstoffressursen skjer altså i dag i våre naboland, men det er fullt mulig å utvikle næringen slik verdiskaping og produksjon skjer i Norge. Med gode og forutsigbare rammebetingelser kan næringen mer enn doble verdiskapingen og eksporten på grunnlag av denne råstoffressursen.

4 Naturmangfold og miljø

Naturmangfold og miljø er omtalt i rapportens kapittel 5. I hovedsak omtales problemstillinger knyttet til biologisk mangfold. Vi savner en grundigere drøfting av de positive miljøeffekter knyttet til pels. Det at pelsproduksjon innebærer resirkulering av biprodukter fra andre næringer, og det at pels er et nedbrytbart naturprodukt, teller på plussiden i et miljøregnskap. Dette omtales nærmere nedenfor.

4.1 Naturmangfold

Vi vil innledningsvis minne om at pelsdyrhold i sin tid ble etablert fordi jakt og fangst var en trussel mot naturmangfoldet for flere arters vedkommende, både i Norge og andre land. Oppdrett har bidratt til å dempe beskatningen av truede arter. Fjellrev er et nærliggende eksempel på en art som var nesten utryddet på grunn av omfattende jakt rundt århundreskiftet 1900.

Norges Pelsdyrslag arbeider aktivt for å sikre at gårdene er så rømmingssikre som mulig. Vi er bevisst næringens ansvar for å hindre rømming. Viktige tiltak er gode rutiner, sikring med gjerder og innsamlingsfeller, og at man har gode beredskapsplaner. Bøndene har en egeninteresse i å begrense rømmingen, ettersom rømte dyr også innebærer økonomisk tap. Tidligere var det ikke gjerder rundt pelsdyrgårdene, og det var mindre bevissthet rundt rømming. Rundt årtusenskiftet var det betydelige utslipp utført av dyreaktivistene. Det ser heldigvis ut til at aktivistangrep av denne type er opphørt.

Næringen har gjennom mange år stimulert til oppsetting av gjerde, blant annet gjennom premierabatt i Pelsdyrtrygdelagets forsikringsordninger. Sikringstiltak er også innført i FarmSert. Etter at sluse- og gjerdebestemmelser ble innført i pelsdyrforskriften må det slås fast at omfanget av rømminger er marginale. Norges Pelsdyrslag ønsker et godt samarbeid med berørte myndigheter om tiltak og varsling i forbindelse med eventuelle rømminger.

4.1.1 Mink

Utvalget antar at rømminger av mink (*neovison vison*) fortsatt er en kilde til spredning og opprettholdelse av ville minkpopulasjoner. Samtidig slår utvalget fast at villminkbestanden er levedyktig uten tilskudd av rømte dyr, og kommer til å være tilstede i norsk natur lenge, «mer enn 1000 år». Ville bestander er altså ikke avhengige av genetisk tilskudd fra tamming for å overleve. Utvalget peker også på at bestandene stedvis synes å ha gått tilbake i Sør- og Midt-Norge.

Næringen har også stor interesse i å bekjempe villminkbestanden, blant annet på grunn av risiko for overføring av plasmacytosesmitte mellom ville og tamme mink. Utover de tiltak som allerede er iverksatt og som skal iverksettes for å hindre rømming, ønsker Norges Pelsdyrslag å stimulere til økt jakt og fangst på villmink slik at bestander om mulig kan desimeres.

Oslo Skinnauksjoner, som er Norges Pelsdyrslags datterselskap, tar imot viltskinn inklusive villmink for salg på skinnauksjoner. Et effektivt salgssystem stimulerer til økt beskatning av

minkbestandene, og salgsmuligheten er ved siden av skuddpremier de viktigste insitamenter til uttak av villmink.

Norges Pelsdyrslag og Oslo Skinnauksjoner vil gjerne bidra til fortsatt bekjempelse av villminkbestanden. Oslo Skinnauksjoner vil i første omgang tilby kostnadsfri omsetning av skinn fra viltfanget mink, og subsidiert fangsutstyr. For å sikre at et slikt arbeid har høy gjennomføringskraft vil vi invitere berørte myndigheter og andre interessenter til et samarbeid.

4.1.2 Fjellrev

Pelsdyrnæringen har ved flere anledninger bistått i ulike prosjekter med å sikre gjenoppretting av fjellrevbestanden (*vulpes lagopus*) i Norge. I 2003 ble det framlagt en handlingsplan for fjellrev, og Norges Pelsdyrslag har støttet prosjektet økonomisk og med spesialkompetanse om revens biologi. Norges Pelsdyrslag var representert i en referansegruppe for «Avlsprosjektet for fjellrev», og var med på å etablere en ny avlsstasjon på Sæterfjellet ved Oppdal. Pelsdyrførkjøkkenet på Oppdal leverte fôr til fjellrevene, og en reveprodusent har hatt ansvar for røkt og stell av revene. Satsingen har vært vellykket, nå er det over 300 fjellrev, og man må minst 50 år tilbake for å finne tilsvarende tall for norsk fjellrevstamme. Norges Pelsdyrslag bistår gjerne fortsatt med kompetanse til avlsprogrammet og andre prosjekter der vår spesialkompetanse kan være nyttig.

Norges Pelsdyrslag anser at faren for at rømt tamrev av blårevtyper blander seg med fjellrev er overdrevet. Den fysiske forskjellen på tamrev og de ville fjellrevene er stor, og den sannsynlige overlevelsesgraden av rømt blårev er liten. Det er misvisende å trekke inn den lille bestanden av «rømt» tamrev som i en del år overlevde på Hardangervidda (Finsetraktene). Indisiene på at dette var utsatt rev, som i stor grad fikk overlevelshjelp med føring og beskyttelse for øvrig, er så sterke at dette ikke kan brukes som argument omkring genetisk forurensing. Utover dette tilfellet har næringen ingen kjennskap til dokumenterte eksempler på at rømte tamrever av blårevtypene har klart å etablere seg og blande seg med naturlige bestander eller danne egne bestander. Vi mener derfor at den risikoen for genetisk forurensing av fjellrevbestanden er svært beskjeden.

4.2 Viltforvaltning

I mange kommuner er det ønske om beskatning av rovvilt, som rev, mår og mink, for å bedre forholdene for småviltet og redusere faren for angrep av rovvilt på fuglereir. For jegere er det viktig at det finnes et tilgjengelig omsetningssystem og kunnskap om skinnbehandling i forbindelse med markedsføring. Norges Pelsdyrslag bistår med rådgivning for skinnbehandling og omsetning gjennom Oslo Skinnauksjoner.

Villrevbestanden har i mange år hatt utfordringer knyttet til sykdommen reveskabb. Dette er en helseutfordring og fører til store lidelser for dyrene som blir rammet. Reveskabb utgjør også en risiko for tamreven, slik at inngjerding er viktig for å unngå smitte fra villrev. Norges Pelsdyrslag har samarbeidet med Norges jeger og fiskerforbund i arbeidet med bekjempelse av reveskabb i naturen.

4.3 Utnyttelse av biprodukter fra slakteri- og fiskerinæringene

Den viktigste innsatsfaktoren i pelsproduksjonen er biprodukter fra slakteri- og fiskerinæringene. Pelsdyrene er effektive renovatører, som viderefører avskjær fra matindustrien. I 2014 utnyttet næringen 46 000 tonn biprodukter, i tillegg ble det eksportert 70 000 tonn til pelsdyrfôr i utlandet. Samlet forbruk av biprodukter inklusiv eksport er økt med 60 prosent siden 2010. Salget av biprodukter er viktig for næringsmiddelindustrien, og ofte er det ikke andre alternativer enn destruksjon. Ved å utnytte biproduktfraksjonen bidrar pelsdyrnæringen til bærekraftig utvikling ved gjenbruk av ressurser.

4.4 Pels som miljøvennlig naturprodukt

Pels er et naturprodukt og en fornybar ressurs, i motsetning til syntetiske alternative materialer. Syntetiske materialer nedbrytes svært langsomt, og kan eksistere i naturen i flere hundre år. Syntetiske plagg er således både et akutt forurensningsproblem og et avfallsdeponeringsproblem. Vi viser også til de nye resultater om mikroplast fra den nye rapporten «Sources of microplastic-pollution to the marine environment» (Sundt et al. 2014), som viser at syntetiske tekstiler er en større mikroplast-kilde enn det som tidligere var antatt. Mikroplast overføres til marint dyreliv, som kan miste reproduksjonsevne eller få endret atferd. Mikroplast ender også opp i maten vi spiser. Vi mener det er nødvendig å stimulere til økt bruk av naturbaserte materialer til bekledning for å minske massive miljødeleggelse.

Det er således et paradoks at fuskepels eller andre syntetiske materialer av enkelte fremheves som et «fornuftig» alternativ til naturpels.

Pels er videre et varig produkt, som i gjennomsnitt har vesentlig lengre levetid enn alternative, syntetiske produkter. Pelsplagg kan ofte gå i arv fra en generasjon til den neste, i motsetning til kortlivede moteplagg som raskt havner i avfallsdeponier.

Det er gjort flere livssyklusanalyser og andre undersøkelser av miljøeffekter knyttet til pelsproduksjon og pelsbruk.

Agrifood Reseach Finland gjennomførte en livsløpsanalyse i 2011: Assessment of the life span of mink and fox produced in Finland. Undersøkelsen ble gjennomført på oppdrag av finsk pelsnæring. Undersøkelsen omhandlet spesielt tre områder: klimagasser, eutrofiering av Østersjøen og forsuring (Silvenius et. al 2011). Undersøkelsen konkluderer med at karbonavtrykket fra en mink- eller revepels er relativt lite, og at pelsproduksjon bidrar til å redusere eutrofieringen av Østersjøen.

Canadiske DSS Management Consultants har gjort en sammenlikning av naturpels med kunstig pels i rapporten A Comparative Life Cycle Analysis: Natural fur and Faux Fur (2012). Rapporten er skrevet på oppdrag av International Fur Trade Federation. Rapportene konkluderer med at naturpels generelt kommer bedre ut i en livsløpsanalyse enn kunstig pels. Det er generelt større risiko for at kunstig pels har negativ innvirkning på økosystemer, ressursforbruk og klimaendring enn naturpels.

Vi kjenner også til en undersøkelse gjort av det nederlandske konsultentselskapet CE Delft på oppdrag av dyrevernorganisasjoner i Belgia, Nederland og Italia. Denne undersøkelsen har

møtt kritikk fra EFBA (European Fur Breeders' Association) for uortodoks metode, premisser og statistikkbruk.

Det er gjennomført lite uavhengig forskning på området. Norges Pelsdyrslag mener derfor at uavhengig forskningen om pelsproduktenes positive miljøbidrag bør styrkes.

5 Motstand mot pelsdyrhold

I kapittel 6, Motstand mot pelsdyrhold, har utvalget redegjort for blant annet meningsmålinger, dyrevernorganisasjoner og medias rolle.

Vi savner i dette kapitlet en kritisk omtale av den radikale dyrevernaktivismen. Gjennom terror og trusler skremmes bønder, pelshandlere og politikere fra å drive eller støtte husdyrnæringer. Norges Pelsdyrslag vil understreke betydningen av at påtalemyndigheten tar anmeldelser av trusler, innbrudd, hærverk eller andre kriminelle aktiviteter på alvor.

Under pelsdyrreportens avsnitt 6.7 (Begrunnelser for motstanden) skriver utvalget at det i andre husdyrhold er vanlig å utnytte flere ressurser ved dyret. Dette synet må nyanseres. For det første utnyttes hele dyret, i det pelsdyrskrottene utnyttes til energi (biodiesel) og kjøttbenmel. Fettfraksjonen kan alternativt utnyttes som minkolje til skinnbehandling. For det andre er det noe søkt ved en etisk vurdering å henvise til at det er vanlig å utnytte flere ressurser ved dyret i annet husdyrhold, når en ikke ubetydelig andel går nettopp til pelsdyrfôr.

6 Etiske spørsmål rundt pelsdyrhold

I kapittel 7 drøftes etiske spørsmål rundt pelsdyrhold, herunder dyrevelferd. Dette omhandler både menneskets etiske plikter overfor dyr generelt, og to viktige etiske spørsmål: dyrevelferd og formålet med pelsdyrholdet. Vi stiller oss bak utvalgets uttalelse om at de etiske spørsmålene som gjelder hold av pelsdyr er en del av de generelle etiske spørsmål som angår det dyrehold, i det hele tatt forholdet mellom mennesker og dyr.

6.1 Menneskets etiske plikter overfor dyr

Samfunnets holdning til dyr legger grunnlaget for innholdet i blant annet dyrevelferdsloven. Landbruket har fått strammere rammevilkår med krav om effektiv produksjon, større enheter og billigere mat. Verdien av enkeltdyr er redusert som resultat. Samtidig får vi økt kunnskap om dyr og dyrs følelser. Med velferdsøkningen følger overskudd til å stille spørsmål (også vitenskapelig) om hvordan dyr behandles.

Forskning alene kan ikke gi svar på hva som er etisk forsvarlig, men er helt nødvendig for å heve dyrenes velferd. Dyrevelferd er et komplekst begrep som tar utgangspunkt i det enkelte dyret og dets situasjon. I Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) Om lov om dyrevelferd legger departementet til grunn at avgjørelsen av hva som er god dyrevelferd i størst mulig grad skal bero på et vitenskapelig grunnlag. Departementet er enig med høringsinstansene i at en definisjon på dyrevelferd kan være «individets subjektive opplevelse av sin mentale og fysiske tilstand som følge av dets forsøk på å mestre sitt miljø». Konsekvenser av definisjonen på dyrevelferd er at velferden ikke kan måles på gruppenivå, men på det enkelte dyr. I en

dyregruppe er det de individene som har svakest velferd en må ha fokus på, ettersom de kan ha behov for ekstra tiltak og pleie. Husdyravlen må derfor fokusere på hvordan denne variasjonen i dyreholdet ser ut og håndtere situasjonen slik at alle dyr blir sikret en positiv utvikling både fysisk og mentalt. Disse tiltakene kan omfatte endringer av miljø, stell, sosial gruppering og hvordan produsenten oppfører seg overfor dyrene. Dette er en større utfordring i enkelte andre husdyrproduksjoner enn hos reven og minken da driftssystemene i pelsdyrholdet gjør det mulig å sikre enkeltdyrs behov.

Norsk dyrevelferdslov har en unik etisk plattform der dyr beskrives som å ha en egenverdi. EUs regelverk setter minstestandard for hold av husdyrene. Alle former for husdyrhold innebærer en frihetsberøvelse, og dermed en innskrenking i dyrets mulighet til å utføre naturlig atferd. Ved å godta at dyr holdes for sin nytteverdi aksepterer man samtidig at dyr holdes i fangenskap. Da vil dyrene ikke ha mulighet til å utføre alle naturlige atferder eller få dekket behov på samme måte som om de levede i det fri. Samtidig har vi som mennesker et ansvar for å ivareta dyrenes velferd på en god måte.

Ut fra en streng dyrerettighetsposisjon, som omtales av utvalget som ett av ytterpunktene, vil både bruk av dyr til mat og andre menneskelige formål krenke dyrenes rettigheter. Konsekvensen av et slikt syn vil være at mennesket heller ikke kan spise kjøtt eller nyttiggjøre seg andre animalske produkter. Utvalget sier videre at dette ikke er et utbredt syn i vår kultur, der det vanligste er å godta at dyr holdes og avlives for menneskelige formål.

Kommersielt dyrehold har bred aksept i samfunnet, og medfører begrensninger på dyrenes utfoldelsesmulighet, sammenlignet med en vill tilværelse. I forarbeidene til dyrevelferdsloven er det pekt på at kommersielt dyrehold neppe kan drives uten at dette forholdet aksepteres. Norges Pelsdyrslag mener at dette er en viktig presisering som også omfatter hold av rev og mink. Vi kan ikke se at vårt dyrehold skiller seg vesentlig fra annet husdyrhold. Endringer i syn på dyr i Norge, lovverk og forskningsbasert kunnskap er områder næringen tar alvorlig og som danner grunnlaget for endringer.

6.2 Dyrevelferd

6.2.1 Vitenskapskomiteens vurdering av risiko for lidelse ved hold av pelsdyr

Vitenskapskomiteen for Mattrygghets faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd vurderte i 2008 velferden for pelsdyr. Faggruppen mener at velferd for rev og mink er godt ivaretatt. Siden den tid har pelsdyrnæringen blitt pålagt nye krav gjennom forskriftsendringer, samtidig som næringen selv har innført en rekke tiltak som strekker seg lenger enn lovverket, for ytterligere å styrke dyrevelferden.

I Vitenskapskomiteens arbeid er velferd definert som «individets, eller dyrets, subjektive opplevelse av sin egen mentale og fysiske tilstand i sitt forsøk på å tilpasse seg miljøet det tilbys». Vitenskapskomiteen slår fast at norske pelsdyr har en tamhetsgrad som er sammenlignbar med andre husdyr, og at det ikke finnes faglig belegg for å snakke om «ville dyr», blant annet ved å vise til prosentvise endringer i hjernevevets genetiske markører.

Når det gjelder velferd for rever, konkluderer faggruppen med at «denne blir bra ivaretatt i standard produksjonsmiljøer der man følger gjeldende regelverk. Dette gir ingen synlige lidelser for et gjennomsnittlig dyr sammenlignet med andre husdyr. Det er likevel muligheter for å endre både hus og håndteringsrutiner som kan gjøre forholdene enda bedre for revene».

Når det gjelder velferd for mink, konkluderer faggruppen med at «risikoen for at dyrene skal lide i et standard produksjonsmiljø er lav. Der er imidlertid også her forbedringsmuligheter både med hensyn til hus og håndtering av dyrene».

Siden Vitenskapskomiteens konklusjon i 2008 er det blitt gjort en rekke endringer for å bedre både oppstalling og håndteringsrutiner for dyrene. Dette inkluderer blant annet ny klatrebur, miljøberikelser, frostsikre vanningsystemer, FarmSert, Helsetjeneste og økt vektlegging av lynne i avlsarbeidet. Risikoen for at pelsdyr skal lide i standard produksjonsmiljøer må være enda mindre i dag enn i 2008.

6.2.2 Dimensjoner ved dyrevelferd

Pelsdyrutvalget drøfter dyrevelferdskonsepter og dyrevelferdsmeldingen i avsnitt 7.2. I avsnitt og 7.2.1 beskrives tre dimensjoner av dyrevelferd. Disse er dimensjonene er biologisk funksjon, subjektive opplevelser og naturlig liv.

Domestisering er en kontinuerlig prosess og den foregår i alle former for husdyrhold, fra produksjonsdyr som mink og melkekyr til kjæledyr som hund og katt. Målet med domestisering er å utvikle veltilpassede dyr, som trives i kontakt med mennesker. Å si at et dyr er domestisert medfører at det har skjedd tilpasninger både til oppstallingsmiljøet og til mennesker gjennom endringer i dyras arvemateriale. Dette fører gjerne til endringer i dyrets terskel for å reagere negativt på ulike påvirkninger i miljøet. Hos pelsdyr har det vært, og er en pågående seleksjon for tilpasning til burmiljøet gjennom utsjalting av dyr som ikke reproducerer eller på andre måter viser at de ikke takler miljøet. Domestisering medfører både fysiske og atferdsmessige endringer hos dyrene, men det er i hovedsak de atferdsmessige endringene som har størst betydning for hvordan dyret takler oppstallingsmiljøet og hvordan dette påvirker dyrets velferd. På grunn av domestiseringen er dyrenes behov for eksempelvis jakt, graving og løping ikke like tydelige som hos deres ville slektninger. Sagt på en annen måte, når de ikke behøver å jakte etter mat, reduseres også behovet for jaktatferd.

Gjennom avlsarbeidet vektlegges utvalg av velfungerende dyr. Næringen har avlet på dyr som ikke viser unormal eller negativ adferd. Det er kun dyr som er tillitsfulle overfor mennesker som blir benyttet videre i avl. Parring av mink skjer med naturlig parring, og alle pelsdyr står i et miljø med kjønnsmodne individer av begge kjønn. For rev insemineres 80 prosent tilsvarende store deler av annet husdyrhold, mens de øvrige 20 prosent parres naturlig. Tispa går sammen med kullet helt frem til naturlig fravenning. Næringen har ikke større valpedødelighet enn annet husdyrhold som for eksempel i hundekenneler eller hos gris. Ved sammenligning med andre flerfødende arter er valpedødelighet hos rev ikke spesielt høy. I 2012 lå valpedødeligheten på 14,7 prosent hos sølvrev og 19,1 prosent hos blårev. I flere undersøkelser på hund er det påvist dødelighet på over 30 prosent (Blunden et al. 2001). Hos svin ligger det et gjennomsnittlig tap på 22,4 prosent fra fødsel til avvenning («Redd en

spedgris»). Norsk rev og mink har gjennomgående god helsestatus. Det er lav skadeforekomst og få sykdommer i henhold til rapporter fra helsetjenesten for pelsdyrnæringen. Produsentene har gode rutiner for rask iverksettelse av smittevern og behandling.

Foruten aktivt avlsarbeid utfører produsenten en rekke andre tiltak for å sikre at dyrene opplever en positiv kontakt med mennesker fra tidlig alder. Et godt dyr-menneskeforhold er en forutsetning for en god velferdssituasjon i et hvert produksjonssystem. For at dyra skal få et positivt forhold til folk er det nødvendig at de tilvennes kontakt med mennesker fra en tidlig alder. Temming er å redusere dyrets frykt overfor mennesker gjennom læringsprosesser, blant annet gjennom preging, sosialisering og tilvenning, men innebærer ikke tilpasning til oppstallingsmiljøet. Pelsdyrene har sensitive perioder tidlig i livet hvor de er spesielt mottakelige for ulike former for miljøpåvirkninger. Jevnlig kontakt med mennesker på dette tidspunktet vil derfor redusere dyras frykt for mennesker og vil være positivt for deres velferd. Den vanligste måten å tilvenne valper til mennesker er å lære valpene at det er en sammenheng mellom røkter og tilgang til positive opplevelse som fôr, godbiter og aktivitetsobjekter. Tidlig håndtering og positiv kontakt med dyrene gjøres med hver generasjon.

Avlstiltak og temming innen hver generasjon medfører at pelsdyrene behov for eksempelvis næringssøk og fluktatferd ikke vil ha like høy motivasjonsmessig prioritet som hos deres ville forfedre. Motivasjonen er tilstede, men det kreves et sterkere stimuli for å utløse dette, eller sagt på en annen måte; behovet for å utføre disse handlingene er blitt redusert. Atferdsbehov er atferder som er nødvendige for å opprettholde normale fysiologiske, fysiske og mentale tilstander. Behovene er essensielle eller fleksible og situasjonsbetinget. Styrken av behovet bestemmer hvor viktig det er for dyret å få utføre atferden som oppfyller det spesifikke behovet. Gjennom forskning på pelsdyr er det undersøkt hvor motivert dyrene er for å få tilgang til ulike goder eller for å få utføre en spesifikk atferd. Jo sterkere motivasjonen er, jo viktigere er det for dyret å få dekket dette behovet.

Pelsdyr har behov for å kunne utføre artsspesifikk atferd, spesielt med tanke på bevegelse og utforskning. I buret kan dyrene ligge, stå, gå, løpe, hoppe og leke. De kan innta en naturlig hvilestilling og strekke kroppen. I buret er det liggehyller, helårskasser, redekasse, vippekasser, hengekøyer og andre aktivitetsobjekter som stimulerer til bevegelse og utforskning. Liggehyller gir blant annet også mulighet for adskillelse fra andre dyr i buret. Liggehyller og klatrebur medfører mer fysisk aktivitet, og dermed også bedre fysisk kondisjon hos avlsdyrene. Dette er en helsemessig gevinst som også hever velferden. Behovet for graving er basert på to forhold, graving i jaktsituasjoner etter mus, lemen og andre «småvilt» som kan utgjøre mat, samt graving for å lage skjul/yngleplass. I pelsdyrgården er fôrtilgangen sikret daglig og dyrenes behov for jakt reduseres tilsvarende. Behovet for energi dekkes gjennom fôring. Fôret pelsdyrene får er et resultat av lang forskning og utprøving, og underernæring forekommer ikke i norsk pelsdyrnæring. Basisbehov som fôr og vann dekkes opp ved at alle dyr har tilgang på automatisk frostfritt vanningsanlegg, og dyrene får fôrblandinger som sikrer næringsbehovene gjennom året. Behovet for skjul/yngleplass dekkes gjennom innretning av skjul i buret og redekasser i reproduksjonsperioden.

Mink og rev er nysgjerrige dyr og vil utforske samtidig som de har behov for stimulivariasjon. Dette er tilrettelagt gjennom miljøberikelser i oppholdsnetten. Dyrene har til enhver tid tilgang til aktivitetsobjekter (leker) som skiftes ut ved behov. Eksempler til reven kan være trepinner, baller, rør, gnageben eller hundeleker. For minken er det i tillegg til halm, ofte brukt baller, rør og tau. Overnevnte er eksempler på miljøberikelser som øker muligheten for naturlig atferd for pelsdyrene

Pelsdyrene har behov for trygghet, periodevis sosial kontakt og samtidig mulighet til å trekke seg tilbake. Oppholdsnetten gir dyra mulighet for å distansere seg fra uønskede stimuli i omgivelsene som kan skape frykt, aggresjon og stress. Dyrenes behov for skjul varierer med sosial status, generelt fryktnivå og grad av sosialisering. Skjulet gir forutsigbarhet, mulighet for valg i miljøet, beskyttelse mot vind og nedbør og skygge på varme dager. I tillegg har dyrene tilgang på liggehylle og redekasse. Avlsdyrene får også tilgang til større areal i deler av året gjennom bruken av fleksible bursystemer. Fleksible burløsninger bidrar i seg selv til et mer stimulerende miljø for dyrene. Det gir dyrene større areal halve året, muligheter for økt aktivitet samt muligheter for sosiale grupperinger av produksjonsdyr. Burstørrelse er viktig for at dyret skal kunne utføre visse grunnleggende atferder, samtidig viser forskning på mink at en økning i burstørrelse ikke ga de samme velferdsmessige fordelene som økt burberikelser.

Svømming er en naturlig konsekvens av å oppholde seg ved vann, der det også er tilgang på mat. Ulike vitenskapelige artikler om emnet konkluderer med at svømming ikke er et medfødt behov for mink, men at dersom minken blir tilbudt tilgang til vann, vil den benytte seg av det. Motivasjonsforsøk viser at mink verdsetter løpehjul likt som badevann, men bruker hjulet mer enn vannet når tilgangen er lik (Hansen og Jensen 2006). Det betyr at mink foretrekker andre aktivitetsobjekter enn vann.

I pelsdyrgården viser dyrene positive tilstander som lek (alene eller sammen med andre dyr), utforskning (oppmerksomhet og tilnærming), gjensidig pelsstell og positiv forventningsatferd. Gjennom helsetjenesten ser vi at dyrene viser lite negative tilstander som stereotypier (pacing, hoderulling, slikking), pelsbitt, selvskading, eller apati. To kartlegginger av tillitsfulle dyr i viser at norsk pelsdyrnæring er nærmest fri for aggressive dyr, og er på høyde med nabolandene hva gjelder andelen tillitsfulle dyr.

Undersøkelser der man sammenligner velferd mellom dyreslag, som Spruijt (1999), Hovland og Bakken (2000) eller VKM-rapporten (2008), viser at pelsdyr ikke kommer dårligere ut enn annet husdyrhold. Forskning tilsier at summen av pelsdyrenes subjektive behov oppfylles på en tilsvarende måte som for andre husdyr.

Utvalget presenterer tre dimensjoner for dyrevelferd: biologisk funksjon, subjektive opplevelser og naturlig liv. Som vi beskriver over oppfyller vårt pelsdyrhold alle tre dimensjonene på en tilfredsstillende måte. Norges Pelsdyrslag opplever samtidig at det er en tendens blant motstandere av næringen til å overvurdere verdien av «naturlig atferd», på bekostning av dyrenes subjektive opplevelser og biologiske behov. Motstandere av pelsdyrnæringen forutsetter at et liv i det ville er det eneste fullverdige alternativet. Dette viser seg for eksempel i deres måte å definere dyrevelferd, der de legger opp til en vurdering av

hvorvidt et liv i bur utsetter dyr for negative opplevelser, eller fratår dyr retten til positive opplevelser. Ved å kun vurdere dyrevelferd ut fra en tese om at et liv i det ville er best, ser man bort fra andre viktige forhold som dyrenes biologiske behov og deres subjektive opplevelse av sitt liv. Vi mener at dette resonnementet mangler en viktig vurdering av hvorvidt husdyrholdet faktisk påvirker dyrevelferden i positiv retning, gjennom at husdyrholdet fjerner en lang rekke negative opplevelser og samtidig gir dyrene muligheter for positive opplevelser som ville vært umulig i det fri.

6.3 Formålet ved vurdering av pelsdyrhold

Pelsdyrutvalget drøfter i avsnitt 7.3 betydningen av formålet ved vurdering av pelsdyrhold. Vi er enig i hovedprinsippet om at god dyrevelferd skal ligge til grunn for alt dyrehold, uansett formål med dyreholdet. Utgangspunkt for dette prinsippet er at dyrets subjektive opplevelse av egen velferd er upåvirket av sluttproduktet. Dyrevelferdslovens § 3 slår fast at: «dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker». Dette må tolkes dithen at alle dyr skal behandles likeverdig, uansett nytteformål, og er således helt i tråd med hva pelsdyrnæringen oppfatter som etisk riktig dyrehold.

Det kan for eksempel ikke argumenteres for at samfunnet skal akseptere dårligere dyrevelferd for matproduserende husdyr, enn for mink og rev. Dyrets opplevelse av egen velferd er ikke relevant for anvendelsen etter avlaving. Dyrene skal behandles på riktig og forsvarlig måte mens de lever, og avlaving av dyrene skal utføres på en forsvarlig måte.

Mennesker har dratt nytte av dyrene som en ressurs siden mennesket utviklet seg til en selvstendig art, men vår bruk av dyr har gjennom ulike perioder ulik betydning. Før industrialiseringen hadde dyr en langt større betydning som arbeidskraft enn hva tilfellet er i vår tid. Nå er dyrene viktige for matsikkerhet. Dyr har alltid inngått i vårt forbruksmønster, og bruken av pels som klær har til tider vært eneste måte for folk å holde varmen på. Det er nettopp menneskenes bruk og hold av dyrene som er årsaken til at de avles og holdes som husdyr.

Motstanderne av pelsdyrnæringen vil hevde at pels ikke er en nødvendighet, ettersom det finnes alternativer som forbrukeren kan benytte for å holde varmen. Det er imidlertid ikke et holdbart argument. Så lenge mennesker bruker dyr i ulike sammenhenger, skiller ikke pels seg fra kjøtt, huder eller ull. For dyrets opplevelse av egen velferd er sluttproduktet irrelevant, og ut fra miljøhensyn og menneskelige behov kan også kjøttproduksjon beskrives som en luksus.

Dyrehold for hobby, underholdning, sport eller matproduksjon har alle etiske utfordringer. Det dyreetiske råd i Danmark har uttalt følgende om emnet:

«Hvis man som utgangspunkt oppfatter pels som en vare på like fod med andre varer, vi får fra dyr, bliver det vanskeligt at se, på hvilken måde pels skulle adskille sig som et særligt luksusprodukt. I vores samfund omgiver vi os med produkter, der ikke er nødvendige for os, og definitionen af, hvornår noget er luksuriøst, kan derfor forekomme noget tilfældigt. Det er for eksempel vanskeligt at argumentere for, hvorfor pels skulle være mere luksuriøst end kød, da der i vores del af verden findes rigeligt med erstatningsmuligheder for begge. Og hvis man vælger at brede diskussionen ud til at dække miljøhensyn, kan pels synes mindre luksuriøst

end kødspiseri, idet man kan argumentere for brugen af pels som et mere miljøvenligt produkt end syntetiske materialer, og mod produktion af kød, som giver større miljøbelastning og ringere energiudnyttelse af jorden end planteproduktionen».

Norges Pelsdyrslag er enig med pelsdyrutvalget i at det ikke vil være riktig å sette formålet med pelsproduksjon i en særstilling i forhold til annet dyrehold.

6.4 Norges Pelsdyrslags arbeid med dyrevelferd

Norges Pelsdyrslag arbeider kontinuerlig med å bedre dyrevelferden. Gjeldene handlingsplan for dyrevelferd ble vedtatt i 2013, og gjelder for perioden 2013-18. Utgangspunktet for planen er at Norges Pelsdyrslag ønsker kunnskapsrike pelsdyrbønder med veldrevne, rasjonelle og fremtidsrettede pelsdyrgårder. Planen identifiserer ulike satsingsområder for dyrevelferdsarbeidet, og beskriver bakgrunn, målsetting og iverksettelse av tiltakene. Planen omfatter følgende åtte hovedområder:

- kompetanse om dyrevelferd
- oppstallingsforhold
- relasjonen mellom dyr
- relasjonen mellom dyr og mennesker
- ernæring og holdstyring
- avlstiltak
- helse
- produksjonsmiljø

Planarbeidet har gitt tydelige resultater i form av bedre dyrevelferd. Noe av de viktigste som er oppnådd gjennom denne og tidligere handlingsplaner, samt oppfølging av stortingsmelding 12, er etter vår oppfatning:

- besetningene er praktisk talt frie for aggressive dyr
- tillitsfullhet vektlegges sterkere i avlsarbeidet
- innført sertifiseringsordning og helsetjeneste med tre årlige veterinærbesøk
- lav sykdoms- og skadefrekvens
- forebyggende helseprogram
- aktivitetsobjekter til alle dyr til enhver tid
- skjul og le til rev
- nye fleksible oppholdssystemer
- restriktiv bruk av nakketang
- minimum to daglige tilsyn
- nye tekniske krav til avlivningsutstyr er implementert
- innført kompetansekrav i forbindelse med avlivning
- alle produsenter gjennomfører kurs i dyrevelferd, og skal delta på fagmøter

Oppfølging av stortingsmelding 12, og tilpasninger til ny lov og ny forskrift har gitt tydelige resultater i form av bedre dyrevelferd. Gjennom handlingsplan for dyrevelferd har norske pelsdyrbønder ligget i forkant av utviklingen. FarmSert og Helsetjeneste er viktige verktøy både for regelverksetterlevelse og for dokumentasjon av dyrevelferd.

6.4.1 FarmSert – næringens egen sertifiseringsordning

I 2010 etablerte Norges Pelsdyrslag sertifiseringsordningen «FarmSert». Formålet er at FarmSert skal være en god hjelp for oppdretterne til å etterleve lover og forskrifter, og samtidig vil kravene i FarmSert i en del sammenhenger være strengere enn forskrift og lovverk og skal være en ordning som gjør at produsentene yter «det lille ekstra» i sitt husdyrhold på en systematisert og etterprøvbar måte.

FarmSert er også et viktig verktøy for at næringen skal få en god oversikt over tilstanden på den enkelte gård. Systemet gir en god oversikt over hvilke utfordringer den enkelte produsent og næringen har.

Kravstandarder er dynamisk, og revideres årlig. Dens hovedområder er: lynne og avlsarbeid, helse, fôr og vann fysisk miljø, hygiene og renhold, avlivning, kompetanse og opplæring, sikkerhet og bemanning. Når det gjelder bemanningsplaner så skal disse blant annet sikre riktig og tilstrekkelig bemanning i de mest utfordrende periodene i årssyklusen.

Norges Pelsdyrslag har fadderordning for oppfølging av nye produsenter, som sikrer kunnskapsoverføring. Vi gjennomfører kurs og opplæring, og mange deltar i «erfaringsgrupper». Dett er viktige tiltak for kunnskapsheving og god etterlevelse av FarmSert.

Revisjonene utføres av landbruksrevisorer tilknyttet Matmerk. I 2014 ble det utført 119 revisjoner av totalt 254 sertifiserte enheter (produsent og gård(er) utgjør en enhet). Basert på revisjonsrapporter, mattilsynsrapporter, tilbakemeldinger fra helsetjenesten og endringer i forskrifter, endres, slettes og tilføres nye kravpunkter i kravstandarder.

6.4.2 Helsetjenesten for pelsdyr

Helsetjenesten for pelsdyr er en obligatorisk ordning hvor produsenten inngår avtale med en privatpraktiserende veterinær om å gjennomføre minst tre årlige veterinærbesøk. Hensikten med helsetjenesteordningen er å benytte veterinærenes kompetanse for å sikre god dyrevelferd gjennom kartlegging, behandling og forebygging av sykdom og skader. Helsetjenesten har gitt en god oversikt over helsetilstanden på gårdene, og hvilke områder næringen og den enkelte bør vektlegge i den videre utviklingen. Gjennom regelmessig veterinærbesøk reduseres også risikoen for dyrelidelser som følge av eventuell sviktende psykisk helse hos en bonde.

Norges Pelsdyrslag vil videreutvikle helsetjenesten for pelsdyr.

6.5 God oppfølging av Stortingsmelding fra 2003 om dyrehold og dyrevelferd

Pelsdyrutvalgets rapport anfører at kravene fra Stortingsmelding nr. 12 (2002-2003) om dyrehold og dyrevelferd ikke er helt oppfylt. Norges Pelsdyrslag savner en god begrunnelse

for utsagnet. Det er gjennomført mange tiltak og gjort store fremskritt for dyrevelferd i pelsdyrholdet etter 2003, både gjennom nye forskriftsbestemmelser, og gjennom tiltak i næringens regi.

I stortingsmeldingen fra 2003 er styrker og svakheter for ulike husdyrhold drøftet. For pelsdyrnæringen blir det spesielt fremhevet at følgende kjennetegn bidrar positivt til dyrenes velferd:

- næringens egen handlingsplan som på flere områder går lenger enn forskriften
- dyrene har gjennomgående god fysisk helse
- tisper og avkom går sammen i ca. to måneder
- dyrene avlives på gården
- det er også pekt på noen utfordringer, og fire målsettinger fremheves:
- styrket velferd gjennom bedre driftssystemer (gjennomgang av regelverk)
- avlstilltak som fremmer tillitsfulle dyr og unngår defekter
- redusert bruk av tvangsmidler og spesielle stressituasjoner
- utrede alternative avlivingsmetoder for mink.

Norsk pelsdyrnæring har etter behandling av stortingsmeldingen og den nye forskriften tilpasset seg det nye regelverket. Mattilsynet fremhevet følgende dyrevelferdsmessige gevinster av den nye forskriften fra 2011:

- mer funksjonsfriske dyr
- raskere avlsfremgang for tillitsfulle dyr
- mindre skader
- tilretteleggelse for gruppehold og forebyggende helsearbeid
- større plass for valpene på et tidligere tidspunkt
- større plass for avlshanner i store deler av året
- et mer komplekst og beriket miljø
- adgang til ønsket sosial kontakt med andre dyr

Norske pelsdyrbønder har ofte ligget i forkant av utviklingen, og gjennomført en rekke egne tiltak for å styrke dyrevelferden i pelsdyrholdet. Nedenfor redegjøres for arbeid innenfor de fire hovedmålsettingene som ble tatt opp i stortingsmeldingen.

6.5.1 Styrket velferd gjennom bedre driftssystemer

Oppholdseneheten

Som oppfølging av stortingsmeldingen, ble det i 2011 fastsatt ny pelsdyrforskrift med en rekke nye krav til utforming av oppholdseneheten. Krav til størrelsene har økt, både i form av areal og høyde i tillegg til krav om fleksible løsninger som muliggjør tilgang til et så stort areal som mulig for avlstdyrene. Videre er det krav om miljøberikelser og frostfri, automatisk vannforsyning. Miljøberikelser som liggehyller, skjul og aktivitetsobjekter er vesentlige tiltak

for å øke velferden. Flere av forskriftens pålegg var en formalisering av tiltak som Norges Pelsdyrslag allerede hadde anbefalt medlemmene å gjennomføre. Nye burløsninger er et resultat av omfattende forskning om pelsdyrenes preferanser og behov med hensyn til skjul, underlag og burutforming. Ved NMBU har det i hele perioden vært gjennomført forskning vedrørende oppstalling og utforming av oppholdseneheten. Forskningen har vært basert på finansiering fra Norges Forskningsråd og Norges Pelsdyrslag.

Dagens oppholdsenehet muliggjør nøye kontroll og stell av hvert enkelt dyr fordi det er få dyr per oppholdsenehet. Gjennom daglige kontroller oppdages eventuelle sykdommer, skader og unormal atferd. Oppfølging av dyrene skal skje umiddelbart, og nødvendige tiltak iverksettes.

Sosiale relasjoner - gruppehold

Forskrift om hold av pelsdyr legger føringer på hvordan dyrene skal holdes og håndteres. Mink og rev er i utgangspunktet solitære, og gruppehold gir utfordringer nettopp på bakgrunn av dette. Hold av mink i grupper krever flere tiltak som reduserer konkurranse, spesielt med hensyn til førtilgang.

Næringen har ikke så mange års erfaring med hold av pelsdyr i grupper, og det er fortsatt behov for å gjennomføre forskning og utvikling for å sikre tiltak for å redusere konkurransen mellom individene. Det er særlig viktig at produsentene vektlegger sosial toleranse ytterligere i avlsmålet.

I forbindelse med utarbeidelse av tillegg til handlingsplan for dyrevelferd vil Norges Pelsdyrslag se nærmere på praktiske tiltak som sikrer god dyrevelferd ved oppstalling i grupper.

6.5.2 Avlstilltak som fremmer tillitsfulle dyr og unngår defekter

Tillitsfulle dyr

Norsk rev og mink er resultat av omtrent 100 års avlsarbeid. Avlsarbeid er langsiktig, og er basert på en avveid vektlegging av en rekke ulike egenskaper. Ettersom generasjonsintervallet er kort sammenlignet med mange andre husdyr, er det mulig for pelsdyr å oppnå avlsmessig fremgang relativt raskt.

Norges Pelsdyrslag legger vekt på at avlsdyr skal være frie for arvelige sykdommer og defekter. Sammen med reproduksjon og pelsegenskaper skal dyrenes lynne og tillitsfullhet ha en markert plass i avlsarbeidet.

Avl og miljømessig påvirkning av dyr i hver generasjon og andre tiltak for å få en positiv relasjon mellom dyr og mennesker har gitt gode resultater. Dyrene er blitt mer tilpasset miljøet de lever i og det finnes praktisk talt ikke aggressive mink eller rev i besetningene. Ut fra veterinærrapportene fra 2011-2014 synes stereotypi å være et lite problem, noe som også indikerer at dyrene er godt tilpasset det miljø de tilbys i pelsdyrgårdene.

Måling av lynne hos norske pelsdyr i 2004 og 2011 viser samtidig at lynnet er på høyde med artsfrønder i våre naboland. Det er imidlertid forskjeller mellom besetninger som er verd å merke seg. Det er videre rom for en generell økning i tillitsfullhet, uten at målsettingen er at

dyrene skal bli tamme på samme måte som hund og katt. Vi deler utvalgets syn på at en ytterligere forbedring er mulig å oppnå.

NMBU gjennomfører nå på oppdrag fra Norges Pelsdyrslags et forskningsprosjekt for å utarbeide metodikk for lynneregistrering samt for transformering av egen oppfatning av lynne til en definert skala. Dette er i tråd med utvalgets anbefalinger. Målsettingen er at lynneregistreringene skal brukes aktivt i avlsarbeidet som utvalgskriterium for avlsdyruttak. Registreringene vil danne grunnlag for beregning av avlsverdier for lynne og dermed øke effektiviteten i avlsarbeidet med denne egenskapen.

Avl for å unngå fryktsomme dyr er intensivert og dyrene evalueres av bonden flere ganger årlig før de eventuelt blir valgt ut som avlsdyr. Det er gjort gode framskritt, samtidig som det er ytterligere rom for å forbedre tillitsfullhet. Det er spesielt viktig med økt fokus på tillitsfullhet i de besetninger som skiller seg negativt ut.

Overvektige dyr

Norges Pelsdyrslags innstilling er at man må fokusere på at dyrene skal være funksjonsfriske, uansett størrelse. Utfordringen er ikke størrelse i seg selv, men misforhold mellom vekt og benbygning. For å kunne være konkurransedyktige på verdensmarkedet, må skinnene tilfredsstillende krav til størrelse og kvalitet. Dagens pelsdyrforskrift tar høyde for at enkelte dyr kan bli spesielt store og tunge og spesifiserer at disse dyrene skal ha større oppholdsareal. Hurtig vekst og høy sluttvekt vil for unge individer kunne føre til problemer med benstilling og bevegelse, slik man også kan se hos noen andre husdyrarter. Vi framholder i avlsarbeidet at kroppslengde er et bedre størrelsesmål enn vekt.

Vi har merket oss at det i utvalgsrapportens pkt. 3.2.6 (s.27) henvises til en utprøving av velferdsprotokollen utført av to finske forskere. Her ble det blant annet konkludert med at 26,4 prosent av norsk rev hadde bøyde framben, hvorav 24 prosent i mild grad. Vi anser ikke at dette anslaget er valid. I konklusjonen til denne rapporten står det at de to forskerne ikke var enige i hvordan bøyde framben skulle bedømmes. Videre er det høyst betenkelig å trekke konklusjoner for hele Norge basert på besøk i fem revegårder.

Norges Pelsdyrslags målsetting er klar med hensyn til en ytterligere forbedring av benkvalitet og funksjonsdyktighet gjennom tiltak i avlsarbeidet og gjennom tilpasset fôringsregime.

6.5.3 Redusert bruk av tvangsmidler og spesielle stressituasjoner

Etter behandlingen av stortingsmelding 12 er det innført forbud mot livdyrutstilling og bruk av munnlås, samt strenge krav og retningslinjer for bruk av nakketang for rev.

Næringen avholder kurs og rådgivning i riktig håndtering av dyr. Positiv miljøpåvirkning, i kombinasjon med avlsfremgang, har redusert behov for bruk av nakketang. Nakketangen har til hensikt å beskytte reven fra skader, og gir bonden et sikkert arbeidsmiljø. Nakketang gir en god og skånsom håndtering i spesielle arbeidssituasjoner ved fiksering av rev.

Bruken av tvangsmidler og antall spesielle stressituasjoner er således markert redusert.

6.5.4 Utrede alternative avlivingsmetoder for mink

I stortingsmeldingen fremheves fordelene med avlivning på gården. I pelsdyrgårder unngår en å sette dyrene i en stressituasjon som transport til et slakteri ville ha innebåret. Regelverket for avlivning av pelsdyr er revidert og forbedret flere ganger siden stortingsmeldingen kom, og gjeldende forskrift om avlivning av dyr (2013) er basert på EU-forordning. Tillatte metoder ved ordinær avlivning er gass (CO eller CO₂) for mink og elektrisk strøm (elektrokusjon) for rev. Avlivningsmetodene er vurdert i internasjonale forskningsprosjekter ut fra velferdsmessig perspektiv. Forskningen har gitt grunnlag for utarbeidelsen av EU-forordningen, samt for fastsettelse av velferdsprotokoller i Welfur relatert til avlivning. De norske kravene er strengere enn EU-forordningen tilsier, spesielt når det gjelder tekniske krav til avlivningsutstyret.

Det er i henhold til forskriften krav om teoretisk og praktisk kurs med eksamen for å kunne få autorisasjon til å avlive pelsdyr. Alle norske pelsdyrbønder har gjennomført kurset. Innleid arbeidshjelp gjennomfører også kurset. Norges Pelsdyrslag tilbyr kurset, ved behov også på andre språk enn norsk. Utfordringene som ble påpekt i stortingsmeldingen er dermed

6.6 Mattilsynet og regelverksetterlevelse

Mattilsynet har tett oppfølging av pelsdyrnæringen, med en stor andel uanmeldte besøk. Vi mener det er viktig at Mattilsynet har tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre tilsyn. Vi er tilfreds med at Mattilsynets nye organisasjon vil frigjøre ressurser til tilsynsvirksomhet. Vi er også tilfreds med at Mattilsynet har tatt i bruk skjema- og registersystemer som gjør det lettere enn før å få tilgang til rapporter over tilsynsvirksomheten. Et velfungerende tilsynssystem som alle har tillit til bidrar til næringens legitimitet.

Vi forutsetter at pelsdyrhold likebehandles med annet dyrehold når det gjelder tilsyn og sanksjonsbruk.

Norges Pelsdyrslag er opptatt av medlemmenes regelverksetterlevelse. Vi er glad for at Mattilsynet vurderer at regelverksetterlevelsen er blitt bedre de siste årene, og at de fleste i pelsdyrnæringen oppfyller regelverket. Vi konstaterer at Mattilsynet ut fra sine rapporter ikke kan gi et klart svar på om pelsdyrhold skiller seg positivt eller negativt ut versus annet husdyrhold. Vi er oppmerksom på at enkelte produsenter trekker helhetsinntrykket ned for pelsdyrnæringens vedkommende, og er opptatt av virkemiddelbruk overfor denne gruppen, jfr. pkt. 7.4.8 nedenfor.

Norges Pelsdyrslag ber regelmessig om innsyn i tilsynsrapporter for våre medlemmer, som ledd i oppfølgingen av sertifiseringssystemet FarmSert. Dette er en tungvint prosedyre. Vi etterlyser en bedre informasjonsutveksling mellom Mattilsynet og Norges Pelsdyrslag når det gjelder tilsynsrapporter for oppfølging i det enkelte tilfellet.

Norges Pelsdyrslag ønsker tettere samarbeid med Mattilsynet velkommen, og foreslår at det holdes regelmessige møter mellom Mattilsynet og Norges Pelsdyrslag.

7 Bærekraftig utvikling

I kapittel 8 beskriver utvalget alternativet bærekraftig utvikling, og oppsummerer utvalgets forslag til tiltak i 11 punkter.

7.1 Konkurranseskraft i internasjonale markeder

Ett av punktene i Pelsdyrutvalgets mandat var å vurdere og foreslå tiltak som kan opprettholde eller styrke pelsdyrnæringens konkurranseskraft i internasjonale markeder. Utvalget mener at det først og fremst er næringen selv som har ansvar for å styrke egen konkurranseskraft, men understreker betydningen av fôrforskning, tiltak for skinnkvalitet og merkevarebygging som konkurranseparametere. Dette er viktige tiltak, men Norges Pelsdyrslag savner likevel en bredere gjennomgang av virkemidler for å styrke norsk produksjon og konkurranseskraft.

7.1.1 Norsk økonomi

Norsk pelsdyrnæring har for tiden en god konkurransesevne på grunn av svekket kronekurs. Dersom dette vedvarer vil investeringslysten i konkurranseutsatte næringer øke. For pelsdyrnæringens vedkommende kan det investeres for styrket konkurransesevne og bedre dyrevelferd.

Framtidsutsiktene for norsk økonomi er mer usikre enn hva de har vært på lenge. Arbeidsledigheten er forventet å øke. Selv om det er vanskelig å forutsi den fremtidige utviklingen i oljeprisen, er de fleste økonomer enige om at vi ikke vil kunne fortsette å produsere olje i det tempoet vi gjør per i dag. Kronekursen har svekket seg med den fallende oljeprisen.

Oljeeksporten bærer i dag handelsunderskuddet i norsk fastlandsøkonomi. Med synkende oljepriser og sysselsetting i oljeindustrien, vil avhengigheten av fastlandsindustrien øke. Havbruk og fiskeoppdrett er blant de næringer som trekkes frem som et viktig bidrag for Norges handelsbalanse, dette vil dessuten gi økt tilgang på biprodukter til pelsdyrfôr. Pelsdyroppdrett har også en naturlig plass i norsk fastlandsøkonomi fremover.

7.1.2 En fremtidsrettet næringspolitikk

Norsk pelsdyrnærings fremtid er avhengig av fortsatt internasjonal konkurranseskraft. I den sammenheng må næringspolitikken som pelsdyrnæringen forholder seg til, videreføres og forsterkes. Det må være et mål at enda flere virksomheter kan lykkes med økonomisk og bærekraftig drift, og at virkemiddelbruken kan tilpasses dette. Pelsdyrnæringen skal ha stor verdiskapingsevne, selv om verdensmarkedets konjunktursvingninger kan innebære at verdiskapingen varierer fra år til år. Pelsdyrnæringen skal fortsatt gi positive sysselsettingseffekter og samtidig bidra til et miljømessig bærekraftig samfunn.

Regjeringen har uttalt at den vil føre en fremtidsrettet næringspolitikk som bidrar til størst mulig samlet verdiskaping. Dette innebærer også tilrettelegging for næringer som allerede fungerer godt, og hvor det er stort potensial for verdiskaping. Pelsdyrnæringen er en slik

næring. Norske pelsskinn er et unikt kvalitetsprodukt både når det gjelder skinnkvalitet og «dyrevelferdsmessig» kvalitet. Det er rom for økt produksjon i Norge, basert på et overskudd av råstoffer fra fiskeri- og slakterinæringene. Norges Pelsdyrslag forventer at økt satsing på havbruk vil bety en betydelig økning i fôrtilgang. Ut fra råstoffmarkedet kan produksjonen og verdiskapingen mer enn dobles, og det vil også styrke norsk fiskerinæring, slakterinæring og tilgrensende tjenesteytende næringer.

Næringen trenger trygghet og tydelig virkemiddelbruk som signaliserer vilje til å satse på pelsdyrnæringen. Med forutsigbare betingelser og rammer for bærekraftig pelsdyrhold vil pelsdyrnæringen kunne gi vekst og verdiskaping.

Virkemidler under jordbruksavtalen og det generelle virkemiddelapparatet er viktige for norsk pelsdyrnæring. Finansieringsløsninger og virkemidler for øvrig som forvaltes av Innovasjon Norge, må omfatte pelsdyrnæringen. Innovasjon Norges utekontorer i hovedmarkedene kan med fordel utnyttes bedre for eksportfremstøt og informasjon om bærekraftig pelsdyrhold.

Norsk pels er allerede i dag verdensklasse når det gjelder kvalitet og dyrevelferd, og oppnår gjennomgående de høyeste priskategoriene på de internasjonale auksjonene. Høy etisk standard og sertifiserte skinn bidrar til at vi har lyktes i dette markedet. Vi vil fortsette å posisjonere oss som best på dyrevelferd, og mener at dette kombinert med en svekket kronekurs, samt svært god tilgang på innsatsfaktorer, gjør de makroøkonomiske utsiktene for pelsdyrnæringen svært positive.

Norges Pelsdyrslag vil foreslå at det fra departementets side i oppfølgingen av alternativet «bærekraftig utvikling» nedsettes et en strategigruppe med representanter fra myndigheter, pelsdyrnæringen, landbruket, mote/design-bransjen, forskningsmiljøer og innovasjonsmiljøer. Gruppens mandat bør omfatte hele verdikjeden for pels. En slik strategigruppe kan ha som mandat å utarbeide en langsiktig strategi for forskning, utvikling, innovasjon og tiltak for kunnskapsformidling, slik at verdiskapingen kan økes ytterligere.

Vi har også notert oss anbefalingene i Landbruks- og matdepartementets strategi for eksport av jordbruksprodukter 2015. Det er naturlig å inkludere pelsskinn i flere av de tiltak departementet foreslår. Vi ber om å få delta i det foreslåtte kontaktråd for eksport av jordbruksprodukter som departementet har til hensikt å opprette fra 1.1.2016

Det er i dag en minimal andel av norskproduserte skinn som videreforedles i Norge. Vi kjenner enkelte pelsdyroppdrettere som har egen husflidsproduksjon av luer og lignende, samt salg av skinn til samer som driver tilsvarende produksjon. Norges Pelsdyrslag mener det med fordel kan legges til rette for økt småskala-næring knyttet til produksjon og salg av pelsprodukter i Norge

7.1.3 Forskning og utdanning for økt konkurransekraft

Utvalget foreslår spesielt forskning innenfor dyrevelferd og oppholdsenheter, men fremhever også forskning på nye fôrmidler for styrket konkurransekraft. Spesielt understrekes at enda flere råstoffer, som tidligere var avfall, kan utnyttes til pelsdyrfôr. Vi synes dette er svært interessante perspektiver. Innenfor fôrforskning vil vi spesielt peke på følgende forskningsområder:

- Anvendelse av nye fôrråstoffer, herunder biologisk avfall
- Bedret holdbarhet for fôr

Utvalget nevner også markedsforskning, f.eks. forbrukerpreferanser knyttet til dyrevelferd, opprinnelsesmerking osv. i ulike markeder, og vi støtter dette forslaget.

Undervisning i pelsdyrhold, og relaterte fagområder i videregående skole og høyere utdanning, er minimal. Kunnskap om pelsdyrhold er viktig for alle som vurderer å etablere seg i næringen, samt for veterinærtjeneste, forvaltning og tilsynsapparat. Norges Pelsdyrslag oppfordrer Landbruks- og matdepartementet i samarbeid med utdanningsmyndigheter til å gjennomføre tiltak for å heve kunnskapsnivået om pelsdyrhold i videregående opplæring og andre husdyrfagrelaterte utdanninger, som for eksempel veterinærutdanningen.

Buntmaker er ett av de små og verneverdige håndverksfagene med svært lange tradisjoner. Bærekraftig bruk av pels fordrer også at buntmakere har kunnskap om temaet, og kan ta kvalifiserte valg ved innkjøp og behandling av skinn. Flere buntmakere kan gi økt nisjeproduksjon basert på norske skinn. En styrking av buntmakerutdanningen i Norge vil dessuten bidra til økt kunnskap om pelsproduksjon og pelsbehandling hos forbrukerne.

Norge utdanner dyktige motedesignere og noen har også lyktes godt som pelsdesignere i internasjonale motefirmaer. Det må fortsatt legges til rette for en design- og moteutdanning i Norge.

Selv om markedet for videreforedling av norsk pels er lite, vil tiltak kunne styrke sysselsetting og verdiskaping, og bidra til bedre kunnskapsnivå om pelsprodukter. Et norsk design- og buntmakermiljø vil også kunne holde i hevd norske tradisjonelle teknikker og bruksmønstre for pels.

7.1.4 Gründervirksomhet og rekruttering

De siste årene har det vært nyrekruttering til pelsdyrnæringen både blant bønder og av andre etablerere. Pelsdyrnæringen er også en fin inngangsport til landbruket for unge som skal overta en landbruksvirksomhet på sikt. Det er flere eksempler på slike vellykkede etableringer. Det må legges til rette for nyetableringer innen pelsdyrhold. I mange næringssvake regioner, langs kysten, i innlandet eller i den nordligste delen av Norge, kan det stimuleres til etablering av pelsdyrproduksjon for å utnytte lokalt tilgjengelige råvarer. Lokal bruk av biprodukter gir også en miljøgevinst i forhold til det store transportbehovet knyttet til eksport.

7.1.5 Harmonisert regelverk

Norges Pelsdyrslag stiller seg bak utvalgets anbefaling om at regelverk for dyrevelferd bør harmoniseres mest mulig i Norden, slik at finsk og norsk reveproduksjon har tilnærmet likt regelverk, og regelverk for mink er tilnærmet lik for alle de nordiske landene. De nordiske landene bør sammen fortsette å være ledende på dyrevelferd. På sikt bør regelverket harmoniseres også på europeisk nivå.

7.2 Næringens legitimitet

Utvalget peker i rapporten på forhold som styrker legitimiteten til næringen som verdiskaping, sysselsetting, tilleggsnæring i landbruket og nyttiggjøring av avfall. Videre pekes på to forhold som bidrar til å svekke næringens legitimitet, henholdsvis hensynet til dyrevelferd og formålet med næringen.

Vi mener imidlertid at både dyrevelferd og formålet med dyreholdet i pelsdyrnæringen er sammenliknbart med andre typer dyrehold, og finner det nødvendig å peke på andre faktorer som har svekket legitimiteten.

Utvalget nevner forhold rundt åpenhet og omtale i media som betydning for legitimiteten. Utvalgets leder Hamre presiserer dette tydelig i sin redegjørelse ved fremleggelsen av rapporten 15. desember i fjor, der hun understreker at media i stor grad bidrar til å forme folks oppfatning om pelsdyrhold. Filmen «Pels», som ble sendt på NRK i desember 2014, er et godt eksempel på en skjev fremstilling. Næringens erfaring er at det er vanskelig få frem en balansert fremstilling av næringen når, som i dette tilfellet NRK, sender en subjektiv filmfremstilling. Kringkastingsrådet kritiserte NRK og uttalte om denne filmen: «Dokumentaren 'Pels' er en sammenhengende, uttalt argumenterende innlegg fra en part i en omstridt sak. Videre kritiseres en hel bransje uten at programmet gir tilstrekkelig dokumentasjon for at dette gjelder pelsdyroppdrett generelt.» Vi slutter oss til pelsdyrutvalgets vurdering om medias påvirkning av folks oppfatning. Vi noterer oss at utvalget fant behov for å sitere Rådet for dyreetikk's uttalelse om mediens ansvar når det gjelder fremstilling av dyreetikk i media, underforstått at mediedekningen ofte er utilfredsstillende.

Norges Pelsdyrslag ser behov for mer kunnskap om pelsdyrhold for å styrke næringens legitimitet. Tilsvarende gjelder til dels også andre husdyrnæringer. Vi oppfatter at noe av dette skyldes at forbrukere mangler kunnskap om dyrehold i dagens landbruk. Meningsmålinger viser at de som besøker en pelsdyrgård får en mer positiv oppfatning av vårt husdyrhold. Pelsdyrbøndernes erfaring er at besøkende på pelsdyrgårder blir positivt overrasket fordi det bildet de har dannet seg av pelsdyroppdrett ut fra mediedekningen ikke harmonerer med det de får se. Noen besøkende endrer holdning fra å være negative til å være positive til pelsdyrhold etter å ha besøkt en pelsdyrgård. Kunnskap er utvilsomt en kilde til styrket legitimitet.

Vår åpenhet bidrar til legitimitet hos de som besøker gården og dyrene. Denne åpenheten har gitt oss svært gode erfaringer. Vi arbeider med å invitere barnehager, skoler, politikere, media og andre som er interesserte i å komme og besøke våre gårder. Et eksempel på et slikt arbeid er vår 'åpen pelsdyrgård'-kampanje hvor vi aktivt inviterer folk inn. Vi har etablert besøkstelefoner i alle regioner hvor man kan finne den nærmeste gården for besøk. Vi har også etablert en webside, *pelsdyrbonde.no*, nettopp med tanke på å tilgjengeliggjøre kunnskap og senke terskelen for å kontakte oss. Her besvares spørsmål, og vi presenterer bøndene og husdyrholdet vårt. Ytterligere informasjonstiltak, evt. i samarbeid med andre husdyrnæringer, vil bidra til bedre kunnskapsnivå og en mer kvalifisert debatt om dyrehold. Vi vil fortsette med vår åpenhet under slagordet 'Bli med inn'.

7.4 Utvalgets forslag til tiltak

Pelsdyrutvalget har foreslått 11 konkrete tiltak gruppert under syv formål. Norges Pelsdyralslag har gjennomgått de foreslåtte tiltakene. Nedenfor redegjøres for våre synspunkter på tiltakene og vurdering av gjennomføring. Vi er generelt positive til samtlige tiltak, og har allerede igangsatt arbeid på flere av områdene. Med utgangspunkt i forslagene og resultatet av den forestående politiske behandlingen vil Norges Pelsdyralslag utarbeide et tillegg til sin Handlingsplan for dyrevelferd 2013-2018.

7.4.1 Videreutvikling av oppholdsenheten (tiltak 1)

Pelsdyrutvalget foreslår to tiltak under formålet «videreutvikling av oppholdsenheten». Tiltak 1 gjelder igangsetting av forskning på alternative oppholdsenheter for rev og mink eller et supplement til dagens oppholdsenheter, som gir større muligheter for å kunne utøve atferd som er viktig for dyrene.

Norges Pelsdyralslag støtter dette forslaget. Oppholdsenhetens utforming ble tatt opp i stortingsmelding 12, og etterfølgende er det innført nye bestemmelser i pelsdyrforskriften som innebærer større oppholdsenheter med ny utforming og nytt innhold.

Dagens oppstalling gir muligheten til å utføre daglige kontroller og stell av hvert enkelt dyr. Dette er en forutsetning for pelsdyrnæringen og gjør at vi skiller oss ut fra flere andre husdyrhold hvor man ikke har mulighet til å holde like god oversikt på det enkelte dyr.

Vi er positive til igangsetting av forskning med tanke på alternative oppholdsenheter eller supplement til dagens løsninger med sikte på økt velferd for ytterligere å imøtekomme dyrenes behov. Forskning på alternative oppholdsenheter må ha fokus på dyrenes velferd og de helsemessige faktorene. Utvalget understreker at det kun er dokumenterte forbedringer som må iverksettes. Vi slutter oss til dette prinsippet. Vi er også enig med utvalget i at endringer må opprettholde eller styrke næringens konkurransekraft.

7.4.2 Felles nordisk samarbeid mellom næring og forskningsinstitusjonene (tiltak 2)

Pelsdyrutvalget foreslår som tiltak 2 et felles nordisk samarbeid mellom næring og forskningsinstitusjonene. Utvalget ønsker fortgang i forsknings- og utviklingsarbeid for økt dyrevelferd.

Norges Pelsdyralslag stiller seg bak dette forslaget. Pelsdyrnæringen er helt avhengig av det nordiske samarbeidet på forskning på pelsdyr. I en årrekke har det vært en naturlig arbeidsfordeling mellom Danmark, hvor det forskes mye på mink og Norge og Finland hvor man i hovedsak forsker på rev. Det er et fruktbart samarbeid mellom pelsdyrforskere gjennom Nordiske Jordbruksforskere Forening. Det er også mulighet for samarbeid gjennom «Interreg»-prosjekter.

Norges Pelsdyralslag har på bakgrunn av pelsdyrutvalgets anbefaling allerede tatt initiativ til økt nordisk samarbeid mellom bransjeorganisasjonene innenfor de satsingsområder som pelsdyrutvalget trekker frem. I tillegg til forskning på oppholdsenheter, jfr. omtale ovenfor, vil vi fremheve følgende aktuelle forskningsområder innenfor dyrevelferd og helse:

- Bekjempelse av plasmacytose hos mink
- Sosiale relasjoner mellom dyr, gruppehold
- Korrelasjon mellom atferdsegenskaper og produksjonsegenskaper
- Praktiske utvalgsmetoder for atferdsegenskaper
- Velferdsparametre
- Reproduksjon
- Sammenheng ernæring og helse
- Optimalisering av avlsprogrammer

Norden står for omlag 30 prosent av verdensproduksjonen av skinn, og Norden er ledende innenfor dyrevelferdsforskning for pelsdyr. Nye forskningsresultater for dyrevelferd deles med andre produksjonsland som ikke har tilsvarende forskningsressurser. Når andre land tar i bruk nordiske systemer og løsninger, heves dyrevelferden over hele verden. I tråd med ønsket om mer næringsuavhengig forskning mener Norges Pelsdyrslag det vil være hensiktsmessig med forskningssamarbeid innenfor det nordiske myndighetssamarbeidet, og vi foreslår at det fra Landbruks- og matdepartementets side tas initiativ til et forskningsprogram om pelsdyrhold under Nordisk Ministerråd.

7.4.3 Styrke/systematisere avlsarbeidet på rev og mink (tiltak 3)

Under formålet «mer tillitsfulle dyr» foreslår pelsdyrutvalget som tiltak at man skal styrke og systematisere avlsarbeidet på rev og mink for å få mer tillitsfulle dyr. Utvalget nevner tre underpunkter: 1) krav om journalføring av grunnlag for utvelgelse av avlsdyr; 2) utvikle lett anvendelige metoder og prosedyrer for lynnetester på mink og rev, som dyreholder kan benytte ved utvelgelse av avlsdyr og 3) utarbeide metodikk for lynneregistrering, for transformering av egen oppfatning av lynne til en definert poengskala som kan dokumenteres.

Vi støtter forslaget om at alle pelsdyrprodusenter skal journalføre grunnlag for utvelgelse av avlsdyr. Se nærmere redegjørelse om journalføring nedenfor under punkt 7.4.5.

Vi er videre enig i forslaget om utvikling av nye metoder for lynnetest, og vi har allerede igangsatt tiltak som imøtekommer dette. Det er gjennomført kartlegginger av dyrenes tillitsfullhet i 2004 og 2011. Næringen har sett behov for å tydeliggjøre den avlsmessige fremgangen for tillitsfulle dyr. Det er i denne sammenheng inngått et samarbeid med NMBU for å utvikle en mer anvendbar metode for å dokumentere den avlsmessige fremgangen. I 2014 startet prosjektet «lynnevurdering av pelsdyr – utvikling av en subjektiv metode for gradering av lynne og tillitsfullhet til bruk i avlsdyrutvalget». Dette prosjektet er fullfinansiert av Norges Pelsdyrslag.

Målet for prosjektet er å utvikle en graderingsskala tilpasset norske kriterier for lynne og tillitsfullhet i de daglige røkt- og stellprosedyrene for mink, blårev og sølvrev.

Dette prosjektet skal bidra til å kunne beregne sammenheng mellom produsenters vurderinger og vitenskapelige atferdstester. Dersom denne metoden gir høy korrelasjon vil beregning av arvbarhet og inkludering i avlsindekser være neste steg for prosjektet. Hvilke dyr som skal

vurderes og i hvilke sammenhenger vurderingen vil foregå, vil fastsettes med grunnlag i erfaringene i prosjektet.

Norges Pelsdyrslag har store forhåpninger om at arbeidet vil bidra positivt i vårt avlsarbeid for tillitsfulle dyr og vil bidra til god dokumentasjon av utviklingen.

7.4.4 Ta i bruk velferdsvurderinger for jevnlig å dokumentere dyrevelferden (tiltak 4)

Pelsdyrutvalgets tiltak 4 gjelder formålet «Dokumentere dyrevelferd», og utvalget foreslår at man skal ta i bruk velferdsvurderinger for jevnlig å dokumentere dyrevelferden. Norges Pelsdyrslag støtter dette forslaget.

I 2009 ble det initiert en utvikling av velferdsprotokoller for rev og mink (WelFur) i regi av European Fur Breeders' Association (EFBA). Disse to velferdsprotokollene ble ferdigstilt i 2014 og er allerede testet ut i Danmark og Finland. I 2015 utprøves protokollene i ytterligere ti europeiske land, herunder Norge. Denne modellen for velferdsprotokoll har utvalget beskrevet i punkt 7.2.2. Norges Pelsdyrslag har i henhold til eksisterende handlingsplan som mål å implementere dette innen 2018.

Velferdsprotokollene vil kunne gi et godt bilde av velferdsstatusen på den enkelte gård. Det vil muliggjøre sammenligninger over tid både mellom de enkelte gårder og mellom landene.

WelFur vil bli regelmessig revidert i tråd med ny forskningsbasert kunnskap. Dette sikrer en rask implementering av europeiske forskningsresultater i Norge.

7.4.5 Innføre bruk av elektronisk journalsystem med rapportering til sentral database (tiltak 5)

Under formålet «Bedre system for dokumentasjon av drift og dyrevelferd» foreslås at det innføres elektronisk journalsystem med rapportering til sentral database. Et slikt journalsystem skal effektivisere drift, dokumentasjon og systematisering av avlsarbeidet, gi bedre oversikt over dyrene i dyreholdet m.m. Tiltaket vil også kunne bidra til mer effektivt tilsynsarbeid fra Mattilsynet.

Norges Pelsdyrslag ønsker å gjennomføre dette forslaget fra utvalget.

Ettersom avlsdyr eies av den enkelte produsent og ikke av en sentral avlsorganisasjon som i flere andre husdyrnæringer, er det ikke etablert noe sentralt system for testing og godkjenning av avlsdyr. Styring av avlsarbeidet må skje gjennom rådgivning og tilrettelegging med gode IKT-systemer. De avlsprogrammer som eksisterer i markedet muliggjør registrering av lynne og beregning av indekser hvor disse registreringene inngår. Skalaene for registrering er noe forskjellige og det samme er indeksberegningene. Vi vil arbeide for en harmonisering av registreringsmåtene til de ulike avlssystemene. Videre vil vi arbeide aktivt for at alle produsenter med avlsdyr skal ta i bruk ett av de tilgjengelige avlsprogrammene med registrering av lynne.

Ut over de tradisjonelle avlsprogrammer finnes programmer og mobil-apper for journalføring av driftsdata og helsedata. De tilbys på flere språk, og inneholder instruksjonsvideoer som omhandler røkt og stell av pelsdyr. Sammen med avlsprogrammene gir dette muligheter for

lettere å kunne systematisere og dokumentere driften. Disse programmene er imidlertid ikke integrert med avlsprogrammene. Derfor må systemer for elektronisk journalføring fortsatt videreutvikles for å bli et fullgodt elektronisk journalsystem.

Etablering av en sentral database som det skal rapporteres til søkes løst ved at Norges Pelsdyrslag inngår avtaler med både produsent og eiere av avlsprogrammene.

Når registreringsmåter for lynne er klarlagt og datasystemene er tilpasset dette, vil Norges Pelsdyrslag innføre obligatorisk bruk av elektronisk journalføring for medlemmene.

7.4.6 Næringsuavhengig forskning (tiltak 6)

Pelsdyrutvalget ønsker fortgang i forsknings- og utviklingsarbeid for økt dyrevelferd, og foreslår under dette formålet, som tiltak 6, at det skal gjennomføres mer næringsuavhengig forskning, ved at det bevilges mer offentlige midler til forskning.

Norges Pelsdyrslag stiller seg bak dette forslaget fra utvalget. Vi har hatt flere brukerstyrte forskningsprosjekt sammen med Norges forskningsråd. Hoveddelen av forskningen har vært utført på NMBU, hvor deler av prosjektene har vært gjennomført ute på pelsdyrgårder, jfr. den omfattende listen over forskningsprosjekter som er vedlagt Pelsdyrutvalgets rapport. Prosjektene har som regel gått over tre til fire år og, har ofte vært knyttet opp til utdanning av doktorgradsstipendiater.

Norges Pelsdyrslag har godt samarbeid med forskningsmiljøet, både i inn og utland. Vi ser på det som positivt at forskere deltar i direkte kontakt med pelsdyrbønder. Bøndene stiller gårder og dyr til rådighet for å muliggjøre forskning. Samtidig vil det alltid være behov for mer grunnforskning som må foregå ved de respektive forskningsinstitusjonene.

Forskningsformidlingen er viktig for næringen, og vi ønsker at formidlingen styrkes og gjøres lettere tilgjengelig for våre produsenter. Det kan bidra til at tiden fra forskningsresultater foreligger til implementering reduseres. Vi foreslår at det opprettes et forum hvor representanter fra landbruksorganisasjoner, fag- og tilsynsmyndigheter og forskere kommer sammen for å sikre tilgjengelighet, formidling og gjennomføring av forskningsresultater.

7.4.7 Førre tilsyn med rømningsikring på gårdene (tiltak 7)

Pelsdyrutvalget foreslår to tiltak for å oppfylle formålet «bedre tilsyn og oppfølging». Tiltak 7 gjelder rømningsikring på gårdene.

Norges Pelsdyrslag oppfatter at dette først og fremst er en anbefaling til tilsynsmyndighetene. Det er også i produsentenes egen interesse å sikre mot rømning, og å hindre ville dyr i å trenge seg inn på gårdene. Produsentene kontrollerer selv jevnlig rømningsikringen og dokumenterer dette gjennom FarmSert. Vi mener dette systemet på en god måte kan bidra til å forenkle det offentlige tilsyn.

7.4.8 Bruk av opptrappende virkemidler for å eliminere useriøse aktører (tiltak 8)

Pelsdyrutvalget foreslår at det skal tas i bruk opptrappende virkemidler for å eliminere useriøse aktører.

Norges Pelsdyrslag er enig i at opptrappende virkemidler er nødvendig overfor useriøse husdyrholdere, slik at disse lukkes ut og at ressursbruken reduseres. Økonomiske sanksjoner, for eksempel dagbøter, er et effektivt virkemiddel. Vi vil også understreke betydningen av enhetlig tilsyn, og vi forutsetter likebehandling med annet husdyrhold når det gjelder virkemiddelbruk.

Norges Pelsdyrslag har ved etablering av FarmSert et godt system for oppfølging og sanksjonering av produsenter som ikke overholder regelverk og bransjekrav. Da systemet ble obligatorisk var det om lag 20 produsenter som avsluttet produksjonen som følge av at de ikke ønsket å foreta de nødvendige tilpasningene. Videre er det siden FarmSert ble innført 18 produsenter som har blitt fratatt sitt sertifikat. Flere av disse har avsluttet pelsdyrholdet, mens de øvrige etter ny revisjon er blitt re-sertifisert. Det er en forutsetning at gården er sertifisert for blant annet å kunne forsikre dyrene, og det har også betydning for prisen på varer og tjenester fra Norges Pelsdyrslag. Én fôrleverandør har også prisdifferensiering basert på sertifisering. Næringen ser at dette er et svært effektivt virkemiddel når produsenter ikke overholder regelverket.

Det ingen produsenter som driver pelsdyrproduksjon utenfor Norges Pelsdyrslag og FarmSert. Dette underbygger FarmSerts autoritet slik at ordningen bidrar til økt regelverksetterlevelse og bedret dyrevelferd.

Norges Pelsdyrslag vil arbeide for at alle fôrleverandører innfører et topprissystem knyttet til sertifisering. Videre ønsker vi å utvide næringens sertifiseringsgruppe som håndterer reaksjoner ovenfor de som ikke overholder kravstandard og lukkefrister for medlemmer utenfor egen sertifisering. Dette vil kunne øke legitimiteten til FarmSert ytterligere.

Norges Pelsdyrslag og Mattilsynet har hatt god dialog om enkelttilfeller der det har vært nødvendig å avvikle dyrehold. Disse prosessene har hatt som hovedmålsetting å sikre dyrevelferden fram til avslutning av dyreholdet.

7.4.9 Gjerdebestemmelse (tiltak 9)

De tre siste forslagene til tiltak gjelder formål om å beskytte naturmangfoldet.

Pelsdyrutvalget foreslår at Norges Pelsdyrslag skal oppdatere retningslinjene for gjerdebestemmelser. Pelsdyrgårdene er inngjerdet for å hindre at dyr rømmer og for å hindre at dyr bærer med seg smitte inn i gården.

Norges Pelsdyrslag har allerede gjennomført anbefalingen om å oppdatere retningslinjene. Vi har i mange år hatt retningslinjer knyttet til utforming av gjerder rundt pelsdyrgårdene for å hindre rømning, men også for å hindre villlevende dyr å komme inn i pelsdyrgårdene. Vi har med bakgrunn i pelsdyrutvalgets rapport gjennomgått våre retningslinjer med sikte på å bidra til at risikoen for rømning fra eller inntrenging i pelsdyrgårdene skal være så liten som mulig. I dette arbeidet er det foretatt sammenligninger med det danske regelverket. Som følge av

ulikheter spesielt knyttet til snøforhold, frost og grunnforhold, samt at det danske regelverket er spesielt tilpasset mink, ser vi at det er behov for noen forskjeller i utformingen. Norges Pelsdyrslags oppdaterte retningslinjer er i april 2015 sendt til alle produsentene.

7.4.10 FarmSert i tråd med naturmangfoldshensyn (tiltak 10)

Utvalget foreslår at næringen skal implementere naturmangfoldshensyn i FarmSert.

Norges Pelsdyrslag støtter dette. Med virkning fra 1. april 2015 er følgende tatt inn i kravstandarden:

- Det skal finnes skriftlige rutiner for jevnlig ettersyn av gjerde.
- Det skal umiddelbart varsles og iverksettes tiltak ved rømning av dyr utenfor pelsdyranlegget.
- Kjøreporter skal være utstyrt med fangarmer.
- Det skal til enhver tid være utplassert feller for innfangning av dyr. Fellene skal sjekkes to ganger daglig.

De to siste punktene har overgangstid til 1. april 2016.

I veilederen til FarmSert er varslingsplikten beskrevet å gjelde for de tilfeller der det oppstår fare for alvorlig skade på biologisk mangfold.

7.4.11 Fastsette varslings- og tiltaksplikt ved rømning (tiltak 11)

Pelsdyrutvalget foreslår at det fastsettes varslings- og tiltaksplikt ved rømning i forskrift om fremmede organismer.

Norges Pelsdyrslag har ingen innvendinger mot forslaget. Vi forutsetter at forslag til varslings- og tiltaksplikt vurderes i forhold omfang av rømning og reell risiko for skadelig effekt på naturmangfoldet.

8 Styrt avvikling

I kapittel 9 vurderer utvalget styrt avvikling som et alternativ til bærekraftig utvikling. Vi noterer at utvalget mener det vil være variasjon i mulighet for omstilling på gårdsbrukets ressurser, og at mange gårder ligger i områder hvor det ikke er mulig å omstille til annen landbruksproduksjon. Utvalget har rett i disse vurderingene. Det er også et tankekors om man skulle omstille pelsdyrbønder til landbruksproduksjoner der produksjonstaket allerede er nådd. Uten omstillingsmuligheter vil familiene ikke bare måtte finne nytt yrke, men også i noen tilfeller et nytt sted å bo. De personlige og økonomiske konsekvensene av dette vil være dramatiske for dem det gjelder.

Vi er enig med utvalget i at dersom pelsdyroppdrett skulle forbys, vil det være en konsekvent tankegang å forby import av pelsprodukter. Tilsvarende kan det argumenteres for at det ikke bør eksporteres råvarer til pelsproduksjon i utlandet.

Det vil være ufornuftig å forby pelsdyrhold i et land som er ledende i verden når det gjelder dyrevelferd, for så å tillate import og salg av pelsprodukter fra land uten tilsvarende krav til

dyrevelferd. Noen av de store pelsproduserende land har svært mangelfull regulering av husdyrproduksjon, eller mangler et tilfredsstillende offentlig tilsynsapparat. Et forbud i Norge vil føre til at produksjon i stedet lokaliseres til slike land, og dyrevelferden for pelsdyrene vil svekkes.

9 Pelsdyrutvalgets anbefaling

Norges Pelsdyralslag er svært glad for at et flertall går innfor bærekraftig utvikling av norsk pelsdyrnæring. Utvalget konstaterer at det har vært en forbedring av forholdene på norske pelsdyrgårder de siste årene.

Vi noterer at mindretallet blant annet henviser til dyrevelferdslovens bestemmelser om dyrs levested. Vi vil minne om at da Stortinget vedtok dyrevelferdsloven i 2009 var pelsdyroppdrett, som annet husdyrhold, åpenbart forenlig med lovens bestemmelser. Senere er dyrevelferdsnivået hevet, blant annet gjennom ny forskrift, slik at det ikke kan være tvil om at pelsdyroppdrett som drives etter forskriftens bestemmelser også er i overensstemmelse med loven.

Mindretallet henviser også til at det er usikkerhet om minkens og revens behov for bevegelsesfrihet og annen artstypisk atferd kan tilfredsstilles. Vi henviser til at dette spørsmålet er faglig utredet av UMB for Vitenskapskomiteen i 2008 (Akre et al.: Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production). Forskerne vektla fysiologiske og atferdsmessige behov, og vurderte blant annet mulighet for bevegelse, oppholdsenshetens egnethet, gjemme- og hvilesteder, og sosial utvikling. Forskernes konklusjon var for revens vedkommende at daværende forskrift var adekvat, og ikke innbar risiko for lidelse i nevneverdig grad sammenlignet med andre husdyr. For mink var konklusjonen at risikoen for lidelse var relativt lav. Vitenskapskomiteen stilte seg bak disse konklusjonene.

Mindretallet fremholder videre at «lite er gjort siden dyrevelferdsmeldingen i 2003 påpekte behovet for å utrede nye driftsformer». Dette utsagnet fremstår unyansert, listen over forskningsutredninger knyttet til burmiljø m.v. viser at det er gjennomført mange prosjekter knyttet til burmiljø og driftsform de siste årene. Noen av disse har ført til praktiske forbedringer, knyttet spesielt til dyrenes behov for aktivitet, sosialt liv eller skjul, mens andre prosjekter har konkludert med at eksisterende oppstallingssystem har dyrevelferdsmessige fordeler. Norges Pelsdyralslag er likevel enig i det er behov for økt forskningsinnsats på området.

Vi er enig i at det er enkelte utfordringer knyttet til dagens pelsdyrhold, slik et samlet utvalg påpeker. Flertallet i utvalget mener at disse utfordringer er overkommelige. Forslagene til tiltak for alternativet bærekraftig utvikling er det et samlet utvalg som står bak, og vi er positive til gjennomføring av disse, jfr. våre kommentarer ovenfor. I tillegg vil Norges Pelsdyralslag foreslå ytterligere tiltak for å sikre bærekraftig utvikling fremover, se pkt. 103 nedenfor.

10 Tiltak og forslag fra Norges Pelsdyrslag for øvrig

Ut over de forslag Pelsdyrutvalget foreslår, ser Norges Pelsdyrslag behov for ytterligere tiltak som kan styrke dyrevelferd og bærekraftig utvikling. Noen av tiltakene vil bli gjennomført i egen regi, mens andre forutsetter samarbeid med berørte myndigheter og andre organisasjoner.

Tiltak 1: Utvikling av FarmSert

Sertifiseringsutvalget i FarmSert er nedsatt for å tildele og inndra sertifikater. For å sikre sertifiseringsutvalgets legitimitet ønsker vi å endre utvalgets sammensetning. Denne gruppen vil bli sammensatt av eksterne representanter med relevant faglig bakgrunn sammen med representanter fra Norges Pelsdyrslag. Vi vil også arbeide for at alle pelsdyrførlag innfører topssystem, slik at sanksjonsvirkemidlene blir mer effektive.

Tiltak 2: Intern arbeidsgruppe

Utvalget har belyst temaer og utfordringer som ikke er inkludert i utvalget forslag til tiltak. Norges Pelsdyrslag ønsker likevel å gjennomgå disse temaene med det formål å vurdere hvordan temaene kan inngå i næringens allerede eksisterende systemer eller videreutvikles med sikte på en senere implementering. Vi vil sette ned en arbeidsgruppe som skal gjennomgå disse problemstillingene og se på hvordan vi kan følge disse opp gjennom handlingsplan for dyrevelferd og gjøre de nødvendige tiltakene for å imøtekomme utvalgets anbefalinger.

Tiltak 3: Dyrevelferdsfond

Norges Pelsdyrslag ønsker at det etableres et dyrevelferdsfond som skal benyttes til forskning og utviklingsarbeid. Bruk av fondet skal understøtte bærekraftig utvikling av næringen og bidra til kontinuerlig bedring av dyrevelferden. Vi inviterer Landbruks- og matdepartementet til samarbeid om etablering av et FoU-fond.

Tiltak 4: Nordisk forskningsprogram

Vi foreslår at det fra Landbruks- og matdepartementets side tas initiativ til et forskningsprogram om pelsdyrhold under Nordisk Ministerråd.

Tiltak 5: Bidrag til forvaltning av svartelistede og rødlistede arter

Norges Pelsdyrslag vil bidra i arbeidet med reduksjon av villminkbestanden. Norges Pelsdyrslag og Oslo Skinnauksjoner vil i første omgang tilby kostnadsfri omsetting av skinn fra viltfanget mink.

Vi ønsker videre å bidra med kursing og opplæring i skinnhåndtering, og subsidiering av fangstutstyr til jegere. For å sikre at et slikt arbeid har høy gjennomføringskraft vil vi invitere berørte myndigheter og andre interessenter til et samarbeid.

Norges Pelsdyrslag bistår gjerne fortsatt med kompetanse til avlsprogrammet for fjellrev og andre prosjekter der vår spesialkompetanse kan være nyttig.

Tiltak 6: Bruk av naturmaterialer

Norges Pelsdyrslag mener det er nødvendig å stimulere til økt bruk av naturbaserte materialer i bekledningsindustrien, for å minske massive miljøødeleggelser. Syntetiske materialer er en vesentlig bidragsyter til forurensning.

Når det gjelder pels kontra syntetiske materialer er det gjennomført lite uavhengig forskning. Norges Pelsdyrslag mener derfor at uavhengige forskning om de miljømessige fordelene ved bruk av naturmaterialer i klær, og pels spesielt, framfor syntetiske materialer, bør styrkes.

Tiltak 7: Utdanning og forskningsformidling

I tillegg til utvalgets anbefalinger knyttet til forskning, vil Norges Pelsdyrslag understreke behovet for styrket utdanning og styrket forskningsformidling. Landbruks- og matdepartementet oppfordres til, i samarbeid med utdanningsmyndigheter, å gjennomføre tiltak for å heve kunnskapsnivået om pelsdyrhold i videregående opplæring og andre husdyrfagrelaterte utdanninger, som for eksempel veterinærutdanningen. Videre foreslås at det opprette en ad hoc gruppe hvor representanter fra landbruksorganisasjoner, fag- og tilsynsmyndigheter og forskere kommer sammen for å sikre tilgjengelighet, formidling og gjennomføring av forskningsresultater.

Tiltak 8: Konkurranseskraft

Norges Pelsdyrslag vil foreslå at det fra Landbruks- og matdepartementets side i oppfølgingen av alternativet «bærekraftig utvikling» nedsettes et en strategigruppe med representanter fra myndigheter, pelsdyrnæringen, landbruket, mote/design-bransjen, forskningsmiljøer og innovasjonsmiljøer. Gruppens mandat bør omfatte hele verdikjeden for pels. En slik strategigruppe kan ha som mandat å utarbeide en langsiktig strategi for bærekraftig utvikling av næringen. Vi ber også om å få delta i departementets foreslåtte kontaktråd for eksport av jordbruksprodukter.

Vi anbefaler dessuten tiltak for å stimulere gründervirksomhet og småskalproduksjon av pelsprodukter.

11 Oppsummering

Norges Pelsdyrslag er glad for at utvalget har utarbeidet en god og faktabasert rapport. Vi slutter oss til flertallets anbefaling om en bærekraftig utvikling av pelsdyrnæringen, vi slutter oss til utvalgets forslag til tiltak, og har også egne forslag til supplerende tiltak.

Vi vil understreke at pelsdyrnæringen anser arbeidet med å sikre god utvikling og enda høyere velferd for dyrene er sentrale mål også i årene fremover.

Pelsdyroppdrett er en viktig distriktsnæring, og avgjørende for de gårdsbrukene som har dette som sin inntektskilde. Inntrykket som spesielt enkelte medier har skapt av denne delen av norsk husdyrhold er ikke i tråd med den virkeligheten vi finner på norske pelsdyrgårder. Dette dokumentet har gjort rede for en livskraftig næring med stort utviklingspotensial. Dyreholdet

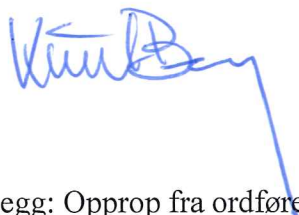
er godt, og det bekreftes av dem som kjenner næringen og som vet hvordan moderne husdyrhold fungerer.

Vi er en åpen husdyrnæring som hilser alle som ønsker det velkommen til selv å se hvordan oppdrett av mink og rev foregår på norske gårder.

Vi ser fram til å bringe en tradisjonsrik og bærekraftig del av landbruksnæringen inn i en ny tid, og vil arbeide for god dyrevelferd samtidig som våre bønder sikres en trygg og forutsigbar fremtid.

Vennlig hilsen
Norges Pelsdyrslag

for
Bertran Trane Skadsem
styreleder

Vedlegg: Opprop fra ordførere

Ordføreropprop til støtte for pelsdyrnæringen

En bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen

Vi er ordførere som støtter en bærekraftig utvikling av pelsdyrnæringen. Landbruket er viktig for arbeidsplasser, verdiskaping og bosetting i våre kommuner, og pelsdyrnæringen er en del av distrikts-Norge. Så lenge pelsdyrnæringen følger forskriftene får ikke dette næringsgrunnlaget fjernes.

Debatten om pelsdyrnæringens fremtid er i for stor grad preget av dyrevernavtivistene uten erfaring fra næringen og uten kjennskap til lokale forhold. Vi vet at bildet som tegnes i media ikke representerer virkeligheten i næringen. Debatten fokuserer nesten utelukkende på negative sider ved næringen og tar ikke hensyn til den store utviklingen som har vært på norske pelsdyrgårder. Vi vet at bønder i våre kommuner tar dyrevelferd på alvor, og at næringen stadig blir bedre. Norske pelsdyrbønder leverer pels i verdensklasse nettopp fordi de tar dyrevelferd på alvor.

Norge har heldigvis et av verdens strengeste regelverk for dyrevelferd. Pelsdyrnæringen er det husdyrholdet som kontrolleres oftest av Mattilsynet. De aller fleste av disse tilsynene varsles ikke på forhånd. Vi er glade for at kontrollørene fra Mattilsynet rapporterer at det er færre alvorlige saker enn tidligere, og at den store majoriteten bønder sørger for gode forhold for sine dyr. Tilstanden på norske pelsdyrgårder er ikke slik den blir forsøkt fremstilt eksempelvis i filmen «Pels» som ble sendt på NRK. Denne filmen benyttet seg blant annet av opptak fra gårder som har blitt avviklet for å få en hel næring til å fremstå dårlig.

Mattilsynet rapporterer at det kun er enkelte produsenter som trekker ned helhetsinntrykket. De fleste av de resterende 270 pelsdyrgårdene i Norge oppfyller kravene i regelverket og sørger for aktiviteter, behandling av skader og god dyrevelferd for sine dyr.

Et lønnsomt landbruk er et landbruk som sørger for bosetting i distriktene. Våre kommuner er avhengig av lønnsomhet i landbruksnæringene hvis vi skal kunne tilby gode skoler, sykehjem og andre kommunale tjenester til våre innbyggere. Pelsdyrnæringen er en lønnsom del av landbruket, både som tilleggsinntekt og som hovedinntekt. Det betyr at beslutninger om pelsdyrnæringen ikke må baseres på emosjonelle argumenter fra dem som mener alt dyrehold er uetisk. Beslutninger må baseres på kunnskap om næringen.

Det regjeringsoppnevnte pelsdyrutvalget fastslår at pelsdyrnæringen, under gjeldende rammevilkår, er lønnsom og internasjonalt konkurransedyktig. Pelsdyrutvalget har registrert en forbedring av forholdene på norske pelsdyrgårder de siste årene, og anbefaler en bærekraftig utvikling av pelsdyrnæringen. Dette er den mest oppdaterte og grundige gjennomgangen av næringen som foreligger. Vi ber om at regjeringen lytter til den. Det er viktig for våre kommuner å ha et sikkert næringsgrunnlag og lønnsomhet i landbruket.

Vi oppfordrer regjeringen til å sørge for en bærekraftig fremtid for pelsdyrnæringen i Norge.

Ordførere som støtter oppropet per 1. mai 2015. Totalt 107.

Fylke	Kommune	Ordfører	Parti
Aust-Agder	Froland	Sigmund Pedersen	Senterpartiet
Aust-Agder	Vegårshei	Kjetil Torp	Kristelig Folkeparti
Buskerud	Flå	Tor Egil Buøen	Flå Bygdeliste
Buskerud	Hemsedal	Oddvar Grøthe	Senterpartiet
Buskerud	Hol	Tony Kjøl	Høyre
Buskerud	Hole	Per Ragnvald Berger	Høyre
Buskerud	Nes	Tor-Oscar Magnussen	Høyre
Buskerud	Nore og Uvdal	Eli Hovd Prestegården	Senterpartiet
Buskerud	Ål	Ivar Brevik	Senterpartiet
Finnmark	Kautokeino	Klemet Erland Hætta	Samefolkets Parti
Hedmark	Folldal	Egil Eide	Senterpartiet
Hedmark	Rendalen	Norvald Illevold	Arbeiderpartiet
Hedmark	Ringsaker	Anita Ihle Steen	Arbeiderpartiet
Møre og Romsdal	Aure	Ingunn Oldervik Golmen	Senterpartiet
Møre og Romsdal	Averøy	Ann-Kristin Sørvik	Senterpartiet
Møre og Romsdal	Eide	Ove Silseth	Høyre
Møre og Romsdal	Fræna	Henry S. Farstad (fung.)	Høyre
Møre og Romsdal	Giske	Knut Støbakk	Kristelig Folkeparti
Møre og Romsdal	Halsa	Ola Rognskog	Senterpartiet
Møre og Romsdal	Hareid	Anders Riise	Høyre
Møre og Romsdal	Herøy	Arnulf Goksøy	Høyre
Møre og Romsdal	Kristiansund	Per Kristian Øyen	Arbeiderpartiet
Møre og Romsdal	Neset	Rolf Jonas Hurlen	Høyre
Møre og Romsdal	Norddal	Bjørn Inge Ruset	Arbeiderpartiet
Møre og Romsdal	Rindal	Ola T. Heggem	Senterpartiet
Møre og Romsdal	Smøla	Roger Osen	Arbeiderpartiet
Møre og Romsdal	Stranda	Jan Ove Tryggestad	Senterpartiet
Møre og Romsdal	Surnadal	Lilly Gunn Nyheim	Arbeiderpartiet
Møre og Romsdal	Tingvoll	Peder Hanem Aasprang	Senterpartiet
Møre og Romsdal	Ørskog	Thorbjørn Fylling	Fremskrittspartiet
Møre og Romsdal	Ørsta	Rune Hovde	Høyre
Møre og Romsdal	Ålesund	Geir Stenseth (fung.)	Fremskrittspartiet
Nordland	Dønna	Anne Sofie Sand Mathisen	Arbeiderpartiet
Nordland	Leirfjord	Magnar Johnsen	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Flatanger	Olav Jørgen Bjørkås	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Frosta	Johan Petter Skogseth	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Høylandet	Hege Nordheim-Viken	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Inderøy	Ida Stuberg	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Leka	Per Helge Johansen	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Leksvik	Einar Strøm	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Levanger	Robert Svarva	Arbeiderpartiet

Nord-Trøndelag	Lierne	Alf Robert Arvasli	Arbeiderpartiet
Nord-Trøndelag	Meråker	Bård Langsåvold	Arbeiderpartiet
Nord-Trøndelag	Namsos	Morten Stene	Arbeiderpartiet
Nord-Trøndelag	Nærøy	Steinar Aspli	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Røyrvik	Arnt Mickelsen	Arbeiderpartiet
Nord-Trøndelag	Snåsa	Vigdis Hjulstad Belbo	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Stjørdal	Ivar Vigdenes	Senterpartiet
Nord-Trøndelag	Verran	Bjørn Skjelstad	Senterpartiet
Oppland	Dovre	Bengt Fasteraune	Senterpartiet
Oppland	Etnedal	Jan Arild Berg	Senterpartiet
Oppland	Nord-Aurdal	Inger Torunn Klosbøle	Arbeiderpartiet
Oppland	Ringebu	Erik Odlo	Senterpartiet
Oppland	Sør-Aurdal	Kåre Helland	Senterpartiet
Oppland	Sør-Fron	Ole Tvette Muriteigen	Senterpartiet
Oppland	Vang i Valdres	Vidar Eltun	Arbeiderpartiet
Oppland	Vestre Slidre	Lars Kvissel	Senterpartiet
Oppland	Øystre Slidre	Kjell B. Melbybråten	Arbeiderpartiet
Rogaland	Bjerkreim	Mathon Skårland	Høyre
Rogaland	Forsand	Ole Tom Guse	Kristelig Folkeparti
Rogaland	Hjelmeland	Trine Lotherington Danielsen	Høyre
Rogaland	Hå	Mons Skrettingland	Høyre
Rogaland	Klepp	Anne Mari Braut Nese	Høyre
Rogaland	Rennesøy	Dagny Sunnanå Hausken	Senterpartiet
Rogaland	Sola	Ole Ueland	Høyre
Rogaland	Time	Reinert Kverneland	Høyre
Rogaland	Vindafjord	Ole Johan Vierdal	Senterpartiet
Sogn og Fjordane	Gloppen	Anders Ryssdal	Senterpartiet
Sogn og Fjordane	Gulen	Hallvard Oppedal	Senterpartiet
Sogn og Fjordane	Hornindal	Anne-Britt Øen Nygård	Senterpartiet
Sogn og Fjordane	Jølster	Oddmund Klakegg	Senterpartiet
Sogn og Fjordane	Lærdal	Jan Geir Solheim	Senterpartiet
Sør-Trøndelag	Agdenes	Oddvar Indergård	Felleslista for bygdeutvikling
Sør-Trøndelag	Hemne	Ståle Vååg	Arbeiderpartiet
Sør-Trøndelag	Hitra	Ole Laurits Haugen	Arbeiderpartiet
Sør-Trøndelag	Holtålen	Jan Håvard Refsethås	Senterpartiet
Sør-Trøndelag	Klæbu	Jarle Martin Gundersen	Senterpartiet
Sør-Trøndelag	Meldal	Are Hilstad	Arbeiderpartiet
Sør-Trøndelag	Melhus	Jorid Oliv Jagtøyen	Senterpartiet
Sør-Trøndelag	Midtre-Gauldal	Erling Lenvik	Arbeiderpartiet
Sør-Trøndelag	Oppdal	Ola Røtvei	Arbeiderpartiet
Sør-Trøndelag	Orkdal	Gunnar Lysholm	Orkdalslista
Sør-Trøndelag	Rennebu	Ola T. Lånke	Kristelig Folkeparti
Sør-Trøndelag	Rissa	Ove Vollan	Høyre
Sør-Trøndelag	Roan	Jan Grydeland	Senterpartiet
Sør-Trøndelag	Røros	Hans Vintervold	Arbeiderpartiet

Sør-Trøndelag	Selbu	Inga Balstad	Arbeiderpartiet
Sør-Trøndelag	Skaun	Jon P. Husby	Senterpartiet
Sør-Trøndelag	Snillfjord	Anders Krokstad	Senterpartiet
Sør-Trøndelag	Tydal	John Paulsby	Venstre
Sør-Trøndelag	Ørland	Hallgeir Grøntvedt	Senterpartiet
Telemark	Nissedal	Halvor Homme	Arbeiderpartiet
Troms	Kåfjord	Svein Oddvar Leiros (fung.)	Senterpartiet
Troms	Skjervøy	Torgeir Johnsen	Kystpartiet
Troms	Storfjord	Sigmund Steinnes	Arbeiderpartiet
Vest-Agder	Audnedal	Tønnes Seland	Bygdelista for øvre Audnedal
Vest-Agder	Hægebostad	Ånen Werdal	Høyre
Vest-Agder	Kristiansand	Arvid Grundekjøn	Høyre
Vest-Agder	Lindesnes	Janne Fardal Kristoffersen	Høyre
Vest-Agder	Mandal	Tore Askildsen	Kristelig Folkeparti
Vest-Agder	Marnardal	Helge Sandåker	Arbeiderpartiet
Vest-Agder	Songdalen	Johnny Greibesland	Senterpartiet
Vest-Agder	Åseral	Oddmund Ljosland	Senterpartiet
Vestfold	Andebu	Bjarne Sommerstad	Senterpartiet
Vestfold	Hoff	Ragnar Lindås	Høyre
Vestfold	Re	Thorvald Hillestad	Senterpartiet
Vestfold	Tønsberg	Petter Berg	Høyre

Fylkesordførere

Møre og Romsdal	Fylkesordfører	Jon Aasen	Arbeiderpartiet
Nord-Trøndelag	Fylkesordfører	Gunnar Viken	Høyre
Vest-Agder	Fylkesordfører	Terje Damman	Høyre
Telemark	Fylkesordfører	Terje Riis-Johansen	Senterpartiet